

Program Przeciw Korupcji

Warszawa **2003**

Opinia publiczna i przedsiębiorcy o korupcji

raport z badań

autor:

dr Anna Kubiak

Anna Kubiak

OPINIA PUBLICZNA I PRZEDSIĘBIORCY O KORUPCJI

Spis treści

Wstęp

I.	„Barometr korupcji” - własne doświadczenia korupcyjne Polaków – analiza trendu.....	2
II.	Przedsiębiorcy o korupcji.....	3
	1. Charakterystyka badań i badanej zbiorowości.....	11
	2. Waga korupcji jako problemu społecznego w opiniach przedsiębiorców.....	18
	3. Korupcja jako bariera w prowadzeniu działalności gospodarczej.....	21
	4. Przedsiębiorcy o działalności urzędników samorządowych.....	28
	5. Nastawienia przedsiębiorców wobec korupcji.....	33
	6. Propozycje ograniczenia korupcji.....	44
	Zakończenie.....	46
	Aneks.....	48

Wstęp

Raport przedstawia wyniki badań dotyczących korupcji zrealizowanych w czerwcu 2003 roku. Jest to kolejna seria badań przeprowadzanych na zlecenie Programu Przeciw Korupcji Fundacji im. Stefana Batorego. Podobnie jak poprzednie, zostały zrealizowane przez Centrum Badania Opinii Społecznej.

Pierwsza ich część to sondaż opinii publicznej zrealizowany na próbie losowo-adresowej 1016 dorosłych Polaków. Pytania zadawane w tym sondażu, który możemy określić jako „barometr korupcji”, dotyczące korupcyjnych doświadczeń respondentów, były powtórzeniem pytań zadawanych we wcześniejszych seriach badań w roku 2000, 2001 i 2002. Dzięki temu można uzyskać informacje o zmianach bądź stabilności tych doświadczeń.

Druga część badań to ankieta indywidualna skierowana do właścicieli firm prywatnych bądź zarządzających tymi firmami. Pytania ankiety miały pozwolić na zdobycie informacji o postrzeganiu przez przedsiębiorców korupcji – jej znaczenia, zakresu, miejsc występowania oraz jej oceny.

Treść ankiety była konsultowana z organizacjami zrzeszającymi przedsiębiorców. Współpracowali z nami – Krajowa Izba Gospodarcza i Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych.

I. „Barometr korupcji” - własne doświadczenia korupcyjne Polaków – analiza trendu

W sondażu opinii publicznej przeprowadzonym w czerwcu 2003 roku po raz kolejny starano się ustalić, jaki jest obraz osobistych doświadczeń korupcyjnych Polaków i czy na przestrzeni ostatnich czterech lat uległ on zmianie, czy też jest stabilny. Od początku roku 2003, w związku z „afarą Rywina”, powołaniem Komisji Sejmowej do jej wyświetlenia oraz ujawnianymi przez media kolejnymi aferami, zjawisko korupcji ze szczególną intensywnością wystąpiło w publicznym dyskursie. Interesujące i ważne było więc sprawdzenie czy i jak ta wręcz wszechobecność dyskusji na temat korupcji w Polsce wpłynęła na deklaracje badanych o ich własnych doświadczeniach korupcyjnych. Powtórzono więc pytania dotyczące tych zagadnień w identycznym brzmieniu, jak w badaniach w latach 2000, 2001, 2002.

Generalnie można sformułować tezę, iż deklaracje respondentów na temat własnych doświadczeń korupcyjnych i ich „korupcyjnego doświadczenia” są dość stabilne.

Osobista znajomość osób, które biorą łapówki (zestawienie 1) od ubiegłego roku utrzymuje się prawie na tym samym poziomie.

Zestawienie 1 Osobista znajomość osób, które biorą łapówki, deklarowana w poszczególnych latach (dane w %)

XI. 2000	-	30
X. 2001	-	26
VI. 2002	-	21
VI. 2003	-	22

Od czterech lat powtarzają się również kategorie osób, wśród których znacząco częściej występuje osobista znajomość biorących łapówki.

Zestawienie 2 Znajomość osób biorących łapówki wśród poszczególnych kategorii respondentów (dane w %)

	D a t a b a d a n i a			
	XI. 2000	X. 2001	VI. 2002	VI. 2003
odsetki w całej zbiorowości	30	26	21	22
osób z wyższym wykształceniem	43	37	40	33
przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji	50	41	46	36
osób pracujących na rachunek własny	43	42	33	49
osób oceniających własną sytuację materialną jako dobrą	36	42	28	29

W tegorocznym badaniu można jednak zaobserwować znaczny wzrost osobistej znajomości osób biorących łapówki wśród przedsiębiorców – może to sygnalizować narastający kontakt z łapownictwem przedstawicieli tej kategorii społecznej.

W ostatnich badaniach zaobserwowano również, iż znajomość osób biorących łapówki jest znacząco częstsza także wśród osób:

- o wyższych dochodach (ponad 800 zł na osobę w gospodarstwie domowym) - 28%
- w wieku 25 – 34 lata - 27%
- deklarujących duże zainteresowanie polityką - 37%
- deklarujących lewicowe bądź prawicowe (a nie centrowe) poglądy polityczne - 27%
- uznających się za niewierzące - 31%

Ilość osób biorących łapówki znanych badanym nie uległa radykalnym przekształceniom (zestawienie 3). Najczęściej badani deklarują, iż znają 2-4 takie osoby.

Zestawienie 3 Ilość osób biorących łapówki, które badany zna osobiście
/wśród w ogóle deklarujących taką znajomość/ (dane w %)

	D a t a b a d a n i a		
	XI. 2000	VI. 2002	VI. 2003
1 osoba	10	22	21
2 – 4 osoby	48	48	44
5 – 9 osób	23	18	17
10 i więcej osób	19	12	18

W całej badanej zbiorowości (zarówno wśród tych, którzy znają osobiście biorców łapówek, jak i nie znających takich osób) możemy wyodrębnić te kategorie, które mają kontakty z szerszym gronem biorców łapówek (znają więcej niż 5 takich osób). W całej badanej zbiorowości stanowią oni 7%, natomiast ich odsetek znacząco wzrasta wśród:

- raczej niewierzących (15%) lub całkowicie niewierzących (13%)
- posiadających wyższe wykształcenie (11%)
- posiadających niskie dochody (300-399 zł na osobę w rodzinie) – (15%)
- specjalistów i inteligencji (12%)
- pracujących na własny rachunek (18%)

Tutaj również osoby pracujące na rachunek własny okazują się mieć najczęstszy kontakt z relatywnie dużą ilością biorców łapówek. Kolejne potwierdzenie tego

faktu znajdziemy w wypowiedziach samych przedsiębiorców w ankiecie w II części badania.

Wyraźnej zmianie na przestrzeni ostatnich czterech lat uległa ilość osób przyznających się, iż próbowano im wręczyć łapówkę (zestawienia 4).

Zestawienie 4 Odsetek osób deklarujących w kolejnych badaniach, iż próbowano im wręczyć łapówkę (dane w %)

XI. 2000	-	13
X. 2001	-	9
VI. 2002	-	7
VI. 2003	-	5

Widać systematyczny spadek ilości potencjalnych biorców łapówek. Może to być efekt coraz szerszych dyskusji na temat korupcji, w tym rozwiązań prawnych nastawionych na karanie przede wszystkim biorców łapówek, a co za tym idzie większych obaw przed przyznawaniem się do bycia chociażby potencjalnym biorcą.

Jednak można wyodrębnić te kategorie osób – „potencjalnych biorców” – które znacznie częściej niż pozostałe przyznają się do takich sytuacji. W ostatnich badaniach stwierdzono bowiem, iż odsetek osób, którym próbowano wręczyć łapówkę, znacząco wzrasta wśród:

- zatrudnionych w instytucjach, urzędach, zakładach państwowych i publicznych (13%);
- oceniających swoje warunki materialne jako dobre (9%);
- deklarujących bardzo duże zainteresowanie polityką (14%);
- uznających się za niewierzące (10%);
- posiadających wyższe wykształcenie (17%);
- posiadających wyższe dochody (12%);
- przedstawiciele kadry kierowniczej (57%);

- inteligencji (16%) i pracowników administracyjno-biurowych (16%).

Stabilne są natomiast na przestrzeni ostatnich czterech lat odsetki osób przyznających się do wręczania łapówek (zestawienie 5).

Zestawienie 5 Odsetek osób deklarujących w kolejnych badaniach, że wręczały łapówkę (dane w %)

XI. 2000	-	14
VI. 2002	-	16
VI. 2003	-	17

Cechy osób częściej deklarujących wręczanie łapówek są następujące:

- mężczyźni (21%);
- osoby w wieku 25-34 lata (26%) i 33-44 lata (20%);
- z wykształceniem średnim (24%);
- posiadający niskie dochody /300-399 zł na osobę w gospodarstwie domowym/ (24%);
- pracujący na własny rachunek (48%);
- bezrobotni (22%)
- określający swoje zainteresowanie polityką jako duże (24%);
- określający swoje poglądy polityczne jako lewicowe (21%) bądź centrowe (21%);
- uznający się za niewierzących (23%).

Podobnie jak w poprzednich badaniach, najczęściej do wręczania łapówek przyznają się przedsiębiorcy. Warto jednak podkreślić, iż odsetek ten wyraźnie wzrasta. O ile bowiem do dawania łapówek w 2000 roku przyznawało się 30% wśród przedsiębiorców, a w 2002 – 36%, to obecnie już 48%. Widać więc wyraźnie narastanie uczestnictwa w zachowaniach korupcyjnych wśród przedsiębiorców.

Istnieje silna zależność (V Cramera 0,31) pomiędzy dawaniem łapówek a znajomością osób biorących, co jest logiczne, ale również pokazuje brak sprzeczności w deklaracjach badanych. Wśród osób, które wręczały łapówkę 46% wcześniej przyznało, iż zna osobiście biorców łapówek, ale 8% wcześniej deklarowało, że nie zna nikogo takiego. Osoby, które wręczały łapówki, częściej również deklarują znajomość większej ilości potencjalnych biorców łapówek – wśród dawców łapówek aż 22% zna więcej niż 5% biorców (w całej zbiorowości odsetek ten wynosi 7%).

Możemy więc wyróżnić dwa typy respondentów o najczęstszych kontaktach korupcyjnych. Pierwszy – to osoby o wyższym poziomie wykształcenia, dochodów, aktywne zawodowo i życiowo, a drugi typ to osoby biedniejsze, często bezrobotne, mniej aktywne. Jedni więc dają, żeby mieć więcej, a drudzy, żeby przeżyć.

Podobnie jak w poprzednich badaniach, respondenci najczęściej wręczali łapówki w służbie zdrowia (57% wskazań), a następnie, wg ilości wskazań:

- policjantom z drogówki	- 15,5%
- w urzędach gminnych, miejskich, powiatowych	- 5,2%
- przy załatwianiu pracy	- 4,9%
- w ZUS, przy orzekaniu renty	- 3,1%
- w szkołach, nauczycielom	- 2,0%
- przy egzaminie na prawo jazdy	- 2,0%
- w sądach	- 2,0%

W pojedynczych przypadkach przy sprzedaży płodów rolnych, aby uzyskać zezwolenie na budowę, przy przetargu, w Sanepidzie i Państwowej Inspekcji Pracy. 7% badanych odmówiło wskazania instytucji, w której wręczali łapówkę.

W powiązaniu z własnymi doświadczeniami, jak również zapewne w związku z dyskusjami publicznymi, hierarchia dziedzin postrzeganych jako najbardziej skorumpowane od kilku lat jest stała (zestawienie 6).

Zestawienie 6 Dziedziny życia społecznego, w których – zdaniem badanych – korupcja występuje najczęściej (dane w %)

	D a t a b a d a n i a		
	XI. 2001	VI. 2002	VI. 2003
- politycy, działacze partyjni, radni, posłowie, senatorowie	54	52	60
- służba zdrowia	47	42	43
- urzędy centralne	38	29	37
- sądy i prokuratura	36	33	33
- urzędy gminne, powiatowe, wojewódzkie	28	25	29
- policja	30	23	25
- firmy państwowe	13	12	11
- firmy prywatne	13	9	11
- banki	6	3	5
- szkolnictwo i nauka	6	8	4
- trudno powiedzieć	2	12	8

(Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondent mógł wybrać nie więcej niż 3 dziedziny)

W nawiązaniu do drugiej części badań respondentów w sondażu przeprowadzonym na próbie ogólnopolskiej pytaliśmy również – w związku z informacjami o łapówkach wręczanych w różnych urzędach przez przedsiębiorców prowadzących własne firmy – które ze stanowisk jest im bliższe:

- *przedsiębiorcy sami dają łapówki, bo chcą uzyskać korzystne dla siebie załatwienie sprawy*

czy też

- *przedsiębiorcy dają łapówki, bo urzędnicy, którzy załatwiają ich sprawy, wyraźnie tego oczekują lub żądają.*

Poglądy badanych w tej kwestii okazały się być silnie spolaryzowane – 39% badanych odpowiedzialnością za łapownictwo obarczyło przedsiębiorców, 42% urzędników, a 19% nie miało zdania w tej sprawie. Częściej niż pozostali odpowiedzialnością za łapownictwo obciążają przedsiębiorców:

- ludzie młodzi /do 24 roku życia/ (45%);
- osoby z wykształceniem średnim (47%) i wyższym (42%);
- osoby o średnich dochodach, tj. między 400 a 600 zł na osobę w gospodarstwie domowym (44%) i o dochodach wysokich, tj. powyżej 800 zł na osobę (43%);
- przedstawiciele kadry kierowniczej (54%) i inteligencji (50%) oraz pracowników administracyjno-biurowych (52%);
- osoby zatrudnione w instytucjach państwowych bądź publicznych (54%);
- osoby deklarujące lewicowe poglądy polityczne (48%).

Jak widać, najczęściej odpowiedzialnością za łapownictwo obciążają przedsiębiorców potencjalni adresaci łapówek. Zaś sami przedsiębiorcy tylko nieco rzadziej niż ogół respondentów (36%) przyznają, iż inicjatywa w dawaniu łapówek jest po ich stronie.

„Barometr korupcji” jest dość stabilny. Na przestrzeni 4 lat ilość osób deklarujących wręczanie łapówek nie ulega wyraźnej zmianie. Wyjątek stanowi tu kategoria prywatnych przedsiębiorców, wśród którzy odsetek przyznających się do wręczania łapówek wyraźnie wzrasta. Drugą zmianą jest spadek ilości potencjalnych biorców łapówek.

II. Przedsiębiorcy o korupcji

1. Charakterystyka badań i badanej zbiorowości

Główną część naszych tegorocznych badań stanowiły odpowiedzi na pytania ankiety skierowanej do przedsiębiorców. Oprócz zagadnień dotyczących korupcyjnych doświadczeń badanych pytania ankiety dotyczyły również opinii na temat znaczenia korupcji w naszym życiu publicznym i gospodarczym, nastawień wobec łapownictwa i jego przyczyn, oceny funkcjonowania różnego rodzaju urzędów, a także barier i utrudnień w prowadzeniu działalności gospodarczej oraz prowadzeniu firm reprezentowanych przez naszych respondentów, jak również ich indywidualnych cech społeczno-demograficznych (pełny tekst ankiety przedstawiono w *Aneksie*).

Badaniem objęto 306 przedsiębiorstw prywatnych w trzech kategoriach wielkości zatrudnienia: 1) do 9 ogółem zatrudnionych osób (102 zbadane przedsiębiorstwa), 2) od 10 do 49 ogółem zatrudnionych osób (100 zbadanych przedsiębiorstw), 3) od 50 do 249 ogółem zatrudnionych osób (104 zbadane przedsiębiorstwa). Interesowały nas małe i średnie przedsiębiorstwa, których właściciele bezpośrednio muszą podejmować większość decyzji, w tym również decyzje o zachowaniach korupcyjnych.

Przy wyborze przedsiębiorstw do badania uwzględniono podział na 5 rodzajów działalności:

1. przetwórstwo przemysłowe, górnictwo i kopalnictwo (92 zrealizowane ankiety);
2. budownictwo, transport, gospodarka magazynowa i łączność, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę (52 zrealizowane ankiety);
3. handel i naprawy oraz hotele i restauracje (96 zrealizowanych ankiet);

4. obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, pośrednictwo finansowe, edukacja, ochrona zdrowia i opieka społeczna (52 zrealizowane ankiety);
5. rolnictwo i leśnictwo, rybołówstwo bez indywidualnych gospodarstw rolnych i rybackich (14 zrealizowanych ankiet).

Przy wyborze przedsiębiorstw z każdej kategorii liczby zatrudnionych realizujący badanie ankiet CBOS uwzględniał rodzaj i wielkość miejscowości – siedziby przedsiębiorstwa. W efekcie zbadane firmy swoje główne siedziby miały:

- na wsi – 25 firm (8%);
- w miastach powyżej 20 tys. mieszkańców – 42 firmy (14%);
- w miastach od 21 do 50 tys. mieszkańców – 63 firmy (20%);
- w miastach od 51 do 100 tys. mieszkańców – 21 firm (7%);
- w miastach od 101 do 500 tys. mieszkańców – 67 firm (22%);
- w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców – 88 firm (29%).

Badanie było realizowane na obszarze minimum 3 powiatów każdego województwa.

Ankiety wypełniały wyłącznie osoby kierujące bieżącą działalnością firmy, a więc przede wszystkim właściciele, współwłaściciele bądź prezesi, dyrektorzy naczelni, zarządzający tymi firmami. Żadna inna osoba, choćby wyznaczona przez właściciela czy dyrektora, nie mogła odpowiadać na pytania ankiety. Jeśli osoba kierująca bieżącą działalnością firmy odmówiła udziału w badaniu, wówczas odstępowano od jego realizacji i wyszukiwano inną firmę spełniającą kryteria próby. W efekcie wśród 306 naszych badanych 110 (36%) to jedyni właściciele firm, 112 (37%) to współwłaściciele, a 84 (27%) to zarządzający firmami.

Mając świadomość drażliwości pytań ankiety, ankietery CBOS mieli stworzyć respondentom poczucie maksymalnej anonimowości. W tym celu, po

znalezieniu respondenta spełniającego kryteria doboru do badania i wyjaśnieniu jego celu (informacje te zamieszczono na pierwszej stronie ankiety), należało zostawić mu kwestionariusz ankiety do samodzielnego wypełnienia. O ile było to możliwe, respondent wypełniał ankietę w obecności ankietera CBOS. Ale jeśli nie miał na to ochoty lub czasu, ankieter umawiał się z nim na odbiór kwestionariusza w dogodnym dla niego terminie. Przy odbiorze kwestionariusza należało upewnić się, czy respondent odpowiedział na wszystkie pytania, tzn. należało poprosić go, by sam sprawdził, czy nie pominął jakiegoś pytania, a następnie włożyć kwestionariusz do koperty i w obecności respondenta zakleić ją.

Ponadto ankieterzy CBOS sporządzali sprawozdanie zawierające informacje o liczbie odmów oraz opis powodów odmów i wszelkich trudności, które wystąpiły przy realizacji badania. Istotna była informacja, czy odmowy następowały przed zapoznaniem się z treścią ankiety, czy dopiero po.

Ogółem wystąpiło 241 odmów uczestnictwa w badaniu. Większość z nich, bo aż 70% jeszcze przed zapoznaniem się z treścią ankiety. Wynikało to głównie z braku czasu, bądź dłuższej nieobecności potencjalnych respondentów, jak również z niechęci do wypełniania jakiegokolwiek ankiety. W 73 przypadkach (30% wszystkich odmów) odmowa nastąpiła po zapoznaniu z treścią ankiety lub przynajmniej z wyjaśnieniami na jej stronie tytułowej. Swoją decyzję o nieuczestniczeniu w badaniu (poza powoływaniem się na brak czasu) motywowano obawami co do anonimowości ankiety bądź wyrażano wątpliwości co do sensowności prowadzenia badań na taki temat, *skoro i tak wszyscy wiedzą, jak jest i ankiety i tak nic nie pomogą*. Podobne uwagi można było spotkać również w dodatkowych wypowiedziach respondentów, którzy wypełnili ankietę. Na 306 osób uczestniczących w badaniach 38 zamieściło takie wypowiedzi na końcu ankiety. Poza wyrażeniem sceptycyzmu co do efektów badań, czy szczerości wypowiedzi, w większości zawierały one postulaty respondentów dotyczące konieczności efektywniejszego karania

korupcji, ich opinie dotyczące urzędników i polityków zarządzających gospodarką (zdecydowanie negatywne), wreszcie opisy przypadków korupcji, z którymi mieli do czynienia.

Otwartość, z jaką respondenci przedstawiali swoje bardzo krytyczne opinie i frustracje związane z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej w dodatkowych uwagach do ankiety, pozwala przypuszczać, iż równie szczerzy i otwarci byli w odpowiedziach na pytania w niej zamieszczone.

Badania były przeprowadzane we wszystkich województwach (przynajmniej w trzech powiatach w każdym z nich). Na 306 wypełnionych ankiet poszczególne województwa są reprezentowane w następującej ilości:

1. dolnośląskie	- 21	(6,9%)
2. kujawsko- pomorskie	- 16	(5,2%)
3. lubelskie	- 11	(3,6%)
4. lubuskie	- 10	(3,3%)
5. łódzkie	- 20	(6,5%)
6. małopolskie	- 23	(7,5%)
7. mazowieckie	- 52	(17%)
8. opolskie	- 9	(2,9%)
9. podkarpackie	- 11	(3,6%)
10. podlaskie	- 8	(2,6%)
11. pomorskie	- 18	(5,9%)
12. śląskie	- 39	(12,7%)
13. świętokrzyskie	- 9	(2,9%)
14. warmińsko-mazurskie	- 10	(3,3%)
15. wielkopolskie	- 34	(11,1%)
16. zachodniopomorskie	- 15	(4,9%)

Wśród naszych respondentów zdecydowanie przeważali mężczyźni – stanowią oni 71% wszystkich badanych. Dominują również osoby w wieku

dojrzałym: 38% stanowią respondenci mający więcej niż 51 lat, 34% to osoby w wieku 41-50 lat, 20% mieści się w przedziale wiekowym 31-40 lat, 6% ma 30 lat i mniej (2% badanych nie podało swojego roku urodzenia).

Nasi respondenci to osoby posiadające znacznie wyższy poziom wykształcenia niż ogół Polaków. Dominują respondenci z wykształceniem wyższym (55%). Wykształcenie niepełne wyższe zadeklarowało 9% badanych, pomaturalne 5%, średnie zawodowe 19%, średnie ogólnokształcące 6%, a zasadnicze zawodowe i niepełne średnie 6% badanych.

Większość spośród respondentów to osoby w dobrej sytuacji materialnej. Jako dobre i bardzo dobre warunki materialne swojego gospodarstwa domowego ocenia 65% badanych, jako średnie 29%, a tylko 6% określa je jako złe bądź bardzo złe. Również większość (55%) uważa, iż w ciągu najbliższego roku ich sytuacja materialna pozostanie bez zmian, 29% przewiduje jej pogorszenie, a tylko 16% to optymiści przewidujący, iż ich sytuacja materialna ulegnie poprawie. Wśród ogółu Polaków (według badań CBOS z tego samego czasu), aż 34% ocenia swoje warunki materialne jako raczej złe lub złe, 17% jako dobre lub bardzo dobre, a tylko 12% przewiduje ich poprawę w ciągu najbliższego roku.

Nasi badani odbiegają od ogółu Polaków również w swoich poglądach politycznych i wyznaniowych. Zdecydowanie bardziej interesują się polityką. Deklaracje o zainteresowaniu polityką w porównywalnym okresie czasu były następujące (dane w %):

	Przedsiębiorcy	Ogół Polaków
- bardzo duże	8	3
- duże	34	11
- średnie	47	48
- nikłe	6	22
- żadne	5	16

Badani przedsiębiorcy również częściej deklarują prawicowe poglądy polityczne. Deklaracje charakteryzujące poglądy polityczne były następujące (dane w %):

	Przedsiębiorcy	Ogół Polaków
- Lewica	21	20
- Centrum	32	30
- Prawica	41	24
- <i>Trudno powiedzieć</i>	6	26

Badani przez nas przedsiębiorcy nieco rzadziej niż ogół deklarują się jako osoby wierzące:

Uznanie siebie za osobę:	Przedsiębiorcy	Ogół Polaków
- głęboko wierzącą	8	9
- wierzącą	72	86
- raczej niewierzącą	8	4
- całkowicie niewierzącą	7	1
- trudno powiedzieć	5	-

Badani przez nas respondenci są doświadczonymi przedsiębiorcami. Większość z nich (62%) prowadzi działalność gospodarczą na własny rachunek od 6 do 14 lat – a więc rozpoczęli ją po 1989 roku. 16% badanych prowadzi taką działalność ponad 15 lat, a tylko 22% od 1 roku do 5 lat. Także w większości doświadczenie to zdobywali w firmie, którą obecnie kierują – odnosi się to do 71% respondentów. Pozostałe 29% badanych kierowało wcześniej innymi firmami: z tego ponad połowa (51%) prowadziła wcześniej tylko jedną firmę, 31% - 2 firmy, pozostali (18%) od 3 do 9 firm.

Firmy obecnie kierowane przez respondentów w znakomitej większości obecne są na rynku już od kilku bądź kilkunastu lat:

- krócej niż rok istnieje 3%
- od 1 roku do 5 lat istnieje 21%
- od 6 do 15 lat istnieje 61%
- od ponad 15 lat istnieje 15%

W badaniu reprezentowane są firmy o bardzo zróżnicowanym profilu działalności. Dla przykładu są wśród nich firmy zajmujące się handlem różnymi artykułami, prowadzące usługi: bankowe, budowlane, edukacyjne, informatyczne, motoryzacyjne, medyczne, naprawy i remonty sieci i stacji elektrycznych, obrót nieruchomościami, wierzycelnościami, produkujące różne rodzaje artykułów spożywczych, materiałów budowlanych, podzespołów do samochodów.

Wśród ocen kondycji finansowej badanych firm przeważają oceny pozytywne. Jako bardzo dobrą kondycję finansową firmy ocenia 6% badanych, jako raczej dobrą 53%, jako raczej złą 28%, jako bardzo złą 3%, a 10% nie potrafi takiej oceny dokonać. Oceniając perspektywy rozwoju własnej firmy, badani stwierdzili, iż są one (dane w %):

- bardzo dobre - 5%
- raczej dobre - 45%
- raczej złe - 27%
- bardzo złe - 3%
- trudno powiedzieć* - 20%

A więc jedna trzecia badanych z niepokojem myśli o przyszłości własnej firmy. Mimo tego 57% badanych planuje kontynuowanie obecnego rodzaju działalności, 31% poszerzenie profilu działalności, a tylko 4% jego zmianę, 7% jest niezdecydowanych.

2. Waga korupcji jako problemu społecznego w opiniach przedsiębiorców

Przedsiębiorcom przedstawiono w ankiecie 15 ważnych dla współczesnej Polski problemów społecznych, prosząc o wskazanie nie więcej niż 5, ich zdaniem najważniejszych. Pytanie to, w identycznej formie, było zadawane respondentom w ogólnopolskim sondażu w listopadzie 2001 roku oraz urzędnikom samorządowym w czerwcu 2002 roku. Zestawienie 7 przedstawia porównanie wyników tych trzech serii badań.

Zestawienie 7

(dane w %)

	Próba ogólnopolska XI. 2001	Urzędnicy VI. 2002	Przedsiębiorcy VI. 2003
1. zatrudnienie i bezrobocie	83	93	71
2. bieda	58	46	36
3. przestępczość	57	47	46
4. ochrona zdrowia	46	46	32
5. renty i emerytury	42	41	29
6. korupcja	40	33	61
7. szkolnictwo	29	32	21
8. sytuacja w rolnictwie	26	36	10
9. odpowiedzialność za błędy w rządzeniu	23	27	31
10. słaby rozwój gospodarczy	23	32	51
11. budownictwo mieszkaniowe	18	20	12
12. system podatkowy	17	18	61
13. prywatyzacja i reprivatyzacja	9	10	14
14. wojsko i obronność	3	1	1
15. stosunki gospodarcze z zagranicą	2	3	2

(Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondent mógł wskazać 5 najważniejszych, jego zdaniem, problemów)

Jak widać, hierarchia ważności różnych problemów społecznych w 2003 roku dla przedsiębiorców jest odmienna, niż wcześniej dla innych kategorii społecznych. Przedsiębiorcy znacznie większą wagę nadają korupcji, systemowi podatkowemu i słabemu rozwojowi gospodarczemu. Może to wynikać zarówno z ich grupowych interesów, jak i zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej w Polsce na przestrzeni ostatniego roku czy dwóch lat.

Odmiennosc spojrzenia przedsiębiorców na znaczenie korupcji, jak i miejsca jej występowania, potwierdzają również odpowiedzi na pytanie o dziedziny życia społecznego w Polsce najbardziej korupcją „zainfekowane”. Ich hierarchia dla ogółu Polaków i przedsiębiorców jest odmienna, co ilustruje zestawienie 8.

Zestawienie 8 Dziedziny życia społecznego, w których – zdaniem badanych – korupcja występuje najczęściej (dane w %)

	C z e r w i e c 2 0 0 3	
	Próba ogólnopolska	Przedsiębiorcy
- politycy, działacze partyjni, radni, posłowie, senatorowie	60	62
- służba zdrowia	43	35
- urzędy centralne	37	49
- sądy i prokuratura	33	18
- policja	25	17
- urzędy gminne, powiatowe, wojewódzkie	29	40
- firmy państwowe	11	13
- firmy prywatne	11	3
- szkolnictwo i nauka	4	3
- banki	5	4
- trudno powiedzieć	8	7

(Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondent mógł wskazać 3 dziedziny)

Przedsiębiorcy znacznie częściej, niż ogół Polaków, jako silnie skorumpowane postrzegają urzędy centralne i ministerstwa oraz urzędy niższego szczebla – wojewódzkie, powiatowe i gminne. Pełna zgoda w poglądach obu grup odnosi się do postrzegania polityków i polityki, jako grupy i dziedziny życia najbardziej „zainfekowanych” korupcją w Polsce.

Uznając wagę problemu korupcji w Polsce, większość przedsiębiorców (66%) wyraża jednocześnie przekonanie, iż zjawisko to w ostatnich latach rozszerza się. Opinia taka podzielana jest również przez wielu respondentów badanych w ostatnich latach w sondażach na próbach ogólnopolskich (w 1991 roku pogląd, iż korupcja się rozszerza wyrażało 40% badanych, w 1992 – 39%, w 1993 – 45%, a w 1995 – 51%). Jak widać, pogląd o rozszerzaniu się korupcji obecnie wśród przedsiębiorców występuje znacznie częściej. Sądzę, że może być to po części efekt silnego nagłaśniania tego zjawiska przez media, a nie wynikać z własnych doświadczeń badanych. Pytani bowiem, czy korupcja stanowi w ostatnich latach dla ich firmy coraz większy problem, badani przedsiębiorcy w większości nie potwierdzają tej tezy. Tylko 29% z nich stwierdza, iż korupcja w ostatnich 3-5 latach stanowi dla ich firmy coraz większy problem, 48% stwierdza, że nic się w tej kwestii nie zmieniło (co może oznaczać, iż od dawna mają z tym problem), tylko 4% stwierdza, że korupcja stanowi coraz mniejszy problem, a 6% - iż w ogóle nie stanowi problemu. Dość sporo, bo 13% badanych uchyliło się od odpowiedzi na to pytanie.

Uznając korupcję za bardzo ważny problem społeczny, przedsiębiorcy zdają się traktować ją również jako jedną z barier w prowadzeniu własnej działalności gospodarczej.

3. Korupcja jako bariera w prowadzeniu działalności gospodarczej

Aby określić znaczenie korupcji jako bariery w prowadzeniu działalności gospodarczej, sporządzona została lista 16 takich potencjalnych czynników utrudniających działalność gospodarczą. Badani mogli wskazywać dowolną ich liczbę, uznanych przez nich za najbardziej istotne (zestawienie 9).

Zestawienie 9

- 1) zatory płatnicze - 66% wskazań
- 2) recesja gospodarcza - 64%
- 3) wysokość podatków PIT - 49%
- 4) skomplikowane procedury udzielania kredytów - 48%
- 5) wielość zasad opodatkowania - 43%
- 6) korupcja w administracji - 38%
- 7) długotrwałość postępowań sądowych w sprawach gospodarczych - 37%
- 8) wysokość stóp procentowych - 33%
- 9) słaba skuteczność postępowań sądowych w sprawach gospodarczych - 32%
- 10) wysokość podatków CIT - 26%
- 11) wielość instytucji kontrolujących przedsiębiorstwa, pokrywanie się ich zadań - 24%
- 12) przewlekłość w podejmowaniu decyzji i postanowień administracyjnych związanych z inwestycjami - 23%
- 13) czasochłonność procedur rejestracyjnych - 17%
- 14) wysokie koszty postępowań sądowych w sprawach gospodarczych - 16%
- 15) niedokapitalizowane fundusze pożyczkowe i poręczeniowe - 10%
- 16) ingerowanie władz politycznych różnego szczebla w działalność firmy - 7%
- 17) inne utrudnienia podawane przez respondentów - 12%
w tym: wysokie koszty związane z opłatami w ZUS (2%), niejednoznaczność przepisów prawa, dowolność ich interpretacji (2%) oraz – w pojedynczych przypadkach – wymieniano także brak zbytu, przewlekłość podejmowania decyzji administracyjnych, niekompetencję urzędników, zbyt wysokie zatrudnienie pracowników, ograniczanie wolnej konkurencji i dostępu do rynku.

Wśród tak ważnych dla prowadzenia działalności gospodarczej czynników wskazanie korupcji w administracji na szóstej pozycji wydaje się potwierdzać tezę, iż przedsiębiorcy przypisują jej istotne znaczenie jako

utrudnienia, bariery w prowadzeniu tej działalności. Dodatkowym argumentem są odpowiedzi na pytanie czy w Polsce występuje „podatek korupcyjny”, tzn. czy prowadzenie działalności gospodarczej wymaga ponoszenia dodatkowych kosztów na opłacanie urzędników różnych szczebli administracji. Rozkład odpowiedzi badanych przedsiębiorców na pytanie o istnienie „podatku korupcyjnego” był następujący:

- zdecydowanie tak - 20 %
- raczej tak - 47%
- raczej nie - 10%
- zdecydowanie nie - 5%
- trudno powiedzieć - 18%

A więc, dwie trzecie badanych uznaje istnienie „korupcji systemowej” – niejako wmontowanej w reguły kontaktów między przedsiębiorcami a administracją. Znacznie częściej, niż ogół przedsiębiorców, przekonanie o istnieniu „podatku korupcyjnego” wyrażają ci z nich, którzy działalność gospodarczą na własny rachunek prowadzą stosunkowo krótko – zaczęli nie więcej niż 5 lat temu. Wśród nich odsetek odpowiedzi *zdecydowanie tak* sięga 47%. Również ocena kondycji finansowej własnej firmy jest powiązana z poglądami na temat istnienia „podatku korupcyjnego”. Wśród osób oceniających tę kondycję bardzo źle odsetek udzielających odpowiedzi *zdecydowanie tak* wynosi 66%. Na temat „podatku korupcyjnego”, „dodatkowych gratyfikacji” dla urzędników w koleżeńskich rozmowach przedsiębiorców przeważa brak ostentacji. Są to w większości sytuacje i zachowania, o których mówi się, ale niezbyt dokładnie i jasno. Do rozmów otwartych, konkretnych na ten temat wśród kolegów przedsiębiorców przyznaje się 27% badanych, 44% twierdzi, iż na ten temat rozmawia się tylko ogólnikowo i aluzyjnie, a 29% - iż w ogóle się o tym nie rozmawia. Najczęściej otwarte i konkretne rozmowy na ten temat deklarują przedsiębiorcy młodzi stażem (prowadzący działalność nie dłużej niż 5 lat –

38%) lub ci najbardziej doświadczeni (prowadzący samodzielną działalność gospodarczą dłużej niż 15 lat – 37%).

Również częściej otwarcie i konkretnie o „gratyfikacjach” dla urzędników rozmawia się wśród tych, którzy zadeklarowali, iż znają osobiście biorców łapówek (33%).

Pytanie o bezpośredni, własny udział w korupcji nastęcza wiele wątpliwości co do szczerości deklaracji badanych o ich udziale w, bądź co bądź, przestępstwie. Dlatego pytania w ankiecie dotyczące zachowań korupcyjnych respondentów nie miały bezpośredniego charakteru. Postawiono natomiast szereg pytań pośrednio dotyczących takich doświadczeń i zachowań. Ustalono (podobnie jak w badaniu na próbie ogólnopolskiej), czy respondent zna osobiście kogoś, kto bierze łapówki oraz ile zna takich osób.

Okazało się, iż przedsiębiorcy znacznie częściej, niż ogół Polaków, znają biorców łapówek. W próbie ogólnopolskiej 22% badanych zadeklarowało znajomość biorców łapówek, natomiast wśród przedsiębiorców aż 57%. Przedsiębiorcy deklarują również osobistą znajomość znacznie większej ilości biorców łapówek niż przeciętni Polacy – co ilustruje zestawienie 10.

Zestawienie 10 (dane w %)

Ile osób biorących łapówki badany zna osobiście:	C z e r w i e c 2 0 0 3	
	Ogół Polaków	Przedsiębiorcy
- 1 osobę	20	4
- 2-4 osoby	42	39
- 5 i więcej	33	38
- dużo, wiele	-	6
- kilka	-	9
- trudno powiedzieć	5	4

Wśród przedsiębiorców znakomita większość badanych zna osobiście kilka osób biorących łapówki – w tym ponad 20% zna 10 i więcej takich osób. Znajomość tych osób pochodzi zarówno z działalności zawodowej badanych (tak deklaruje 51% respondentów), jak również jest efektem załatwiania spraw prywatnych (49%), w tym 19 % badanych stwierdziło, że zetknęło się z biorcami łapówek zarówno w trakcie działalności zawodowej, jak i w trakcie załatwiania spraw prywatnych.

Znacząco częściej znajomość biorców łapówek deklarują ci respondenci, którzy prowadzą działalność gospodarczą na własny rachunek już ponad 15 lat. Wśród tych doświadczonych przedsiębiorców aż 93% zna biorców łapówek.

Osobista znajomość biorców łapówek wpływa również na przekonania dotyczące zasięgu korupcji w Polsce. Wśród osób wyrażających pogląd, iż korupcja w Polsce rozszerza się (76% w całej zbiorowości) 82% zna osobiście biorców łapówek, a 68% twierdzi, iż nie zna takich osób.

Podobnie wśród badanych deklarujących, iż korupcja w ostatnich latach stanowi coraz większy problem dla ich firmy (w całej zbiorowości jest ich 29%), odsetek znających osobiście biorców łapówek wynosi 37%, natomiast 22% twierdzi, że ich nie zna.

Aby – chociażby pośrednio – wnioskować o natężeniu korupcji administracyjno-komercyjnej w różnych instytucjach, przedstawiono badanym listę 18 miejsc – instytucji, prosząc o ocenę, czy prowadząc tę firmę mieli w tych sytuacjach osobiste doświadczenia korupcyjne – tzn. sugerowano im wręczenie łapówki lub żądano jej. Częstotliwość występowania takich sytuacji przedstawia zestawienie 11.

Zestawienie 11

(dane w % - w drugim wierszu częstość występowania takich sytuacji tylko dla firm mających kontakty z daną instytucją)

Czy prowadząc tę firmę badany miał osobiste doświadczenia korupcyjne w następujących sytuacjach:	Często	Rzadko	Nigdy	Firma nie ma takich kontaktów w swojej działalności
1) Przy interpretacji przepisów podatkowych, przy staraniach o umorzenie podatków, rozłożenie ich na raty bądź uzyskanie ulg w urzędzie skarbowym	2	7	57	34
	3	11	86	
2) Przy uzyskiwaniu umorzeń lub ulg podatkowych od władz samorządowych	2	4	57	37
	3	6	91	
3) Przy zwolnieniach od podatku VAT	2	2	64	32
	3	3	94	
4) Przy uzyskiwaniu zamówień publicznych, przy przetargach	9	10	38	43
	16	18	66	
5) Przy uzyskiwaniu ulg i refundacji w zakładach pracy chronionej	1	4	41	54
	2	9	89	
6) Przy uzyskiwaniu kredytów preferencyjnych	4	6	45	45
	7	11	82	
7) w ZUS	5	3	67	25
	6	4	90	
8) Przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności (np. w SANEPID, Straży pożarnej, PIH itp.)	9	14	56	21
	11	18	71	
9) W urzędach celnych	10	7	32	51
	21	15	64	
10) Przy inspekcjach urzędowych	6	14	50	30
	9	20	71	
11) Przy uzyskiwaniu zezwoleń na budowę, remont, rozbudowę firmy	8	15	44	33
	12	23	65	
12) Przy staraniach o kontyngenty, np. importowe, eksportowe	2	4	27	67
	6	12	82	
13) Przy staraniach o dopłaty do produkcji rolnej	-	3	22	75
	-	12	88	
14) Przy staraniach o kontrakty na skup interwencyjny	-	3	21	76
	-	12	88	
15) Przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych	8	16	31	45
	14	29	57	
16) Na policji	5	12	44	39
	8	20	72	
17) W prokuraturze	3	1	49	47
	6	2	92	

18) W sądach	4	4	51	41
	6	7	87	

W sytuacjach korupcyjnych, w instytucjach, z którymi nasi badani mają kontakt, łapówki generalnie najczęściej pojawiają się przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych (43% łącznie wskazań „często” i „rzadko”). Natomiast często wskazywane są urzędy celne, przetargi, uzyskiwanie różnych zezwoleń. Mamy więc do czynienia z korupcją zarówno na styku sfery publicznej i prywatnej, jak i wewnątrz sfery prywatnej, co przeczy tezie, że prywatyzacja jest wystarczającym remedium na korupcję.

Doświadczenia badanych silnie wpływają na ich sądy o rozszerzaniu się korupcji – wśród osób stwierdzających, iż korupcja rozszerza się (w całej zbiorowości jest ich 77%) odsetki wskazujących na częste występowanie łapówek w różnych sytuacjach są znacząco wyższe. Dla przykładu:

- przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności – 99%
- przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych – 86%.

Podobnie jest w przypadku poglądów badanych na temat coraz większego znaczenia korupcji w działalności ich własnych firm. Wśród osób stwierdzających, iż korupcja jest coraz większym problemem w działalności ich firm (30% w całej zbiorowości), odsetki osób wskazujących na częste występowanie łapówek w różnych sytuacjach są znacznie wyższe:

- przy przetargach – 55%
- przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych – 50%
- przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności – 45%
- w urzędach celnych – 40%

Osoby, które określają występowanie łapówek w różnych sytuacjach jako częste, również zdecydowanie aprobują pogląd o występowaniu „podatku

korupcyjnego”. Jest ich w całej zbiorowości 20%, ale wśród wskazujących na częste występowanie łapówek:

- przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności – 45%
- w urzędach celnych – 40%
- przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych – 25%
- przy przetargach – 23%

Istnieją również silne powiązania pomiędzy deklarowaniem znajomości osób biorących łapówki a wskazywaniem na ich częste występowanie. W całej zbiorowości znajomość takich osób zadeklarowało 57% badanych, natomiast wśród wskazujących na częste występowanie łapówek:

- przy przetargach – 78%
- przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności – 88%
- w urzędach celnych – 80%
- przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych – 99%.

Częstość występowania łapówek w kontaktach z różnymi instytucjami wydaje się sprzyjać większej otwartości, jawności w rozmowach na ich temat w środowisku badanych. Wśród wszystkich badanych odsetek przyznających się do otwartych, konkretnych rozmów na temat „dodatkowych gratyfikacji” wynosi 27%, ale wśród wskazujących na częste występowanie łapówek:

- przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności – 55%
- w urzędach celnych – 40%
- przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych – 38%.

Większa skala zjawiska, choćby nieuczciwego i przestępczego, sprzyja przełamywaniu obaw, skrytości, niejawności na rzecz jeśli nie ostentacji, to w każdym razie otwartości czy uczynienia go normalnym i oczywistym. Jest to niebezpieczne łamanie społecznego tabu.

W sytuacjach korupcyjnych, na które wskazują badani, łapówki występowały w następujących formach:

- pieniędzy – 53%
- prezentu – 26%
- zlecenia udziału w kontrakcie – 9%
- zatrudnienia kogoś z rodziny, znajomego w firmie respondenta – 9%
- innych gratyfikacji, jak: paczki świąteczne, towar ze sklepu, przeprowadzenie bezpłatnych szkoleń, wyposażenie pracowni komputerowych – 3%.

Jak widać, dominują łapówki niezakamuflowane w postaci pieniędzy.

Wśród badanych przez nas przedsiębiorstw względnie rzadko spotykamy się z ich uwikłaniem w korupcję związaną z działaniami polityków. Na pytanie, czy kiedykolwiek zwracano się do firmy o wsparcie jakiegoś ugrupowania politycznego lub polityka w sposób niezgodny z przepisami, odpowiedzi były następujące:

- nigdy – 82%
- raz – 9%
- kilka razy – 9%
- wielokrotnie – 0%.

Oczywiście 18% takich przypadków, to i tak o 18% za dużo. Co więcej, należy wziąć pod uwagę, iż firmy wybrane do naszych badań to nie są potentaci (mają maksimum 250 zatrudnionych) obracający wielkimi kwotami.

4. Przedsiębiorcy o działalności urzędników samorządowych

Najczęściej do zachowań korupcyjnych przedsiębiorców dochodzi w relacjach z urzędnikami. Starano się więc sprawdzić, jak badani oceniają poziom skorumpowania urzędników samorządowych. Ponadto zakładaliśmy, że

właściciele małych i średnich firm częściej mają kontakty z administracją samorządową niż z centralną. W badaniach z roku 2002 te same pytania postawiono samym urzędnikom. Byli oni dość łagodni w samoocenie zachowań własnej grupy zawodowej. Znacznie ostrzejsze oceny sformułowali przedsiębiorcy, pośrednio dając dowód własnego uwikłania w korupcję. Przedsiębiorcy w znakomitej większości za uzasadnione uznają podejrzenia o różne przejawy korupcji w samorządach w Polsce, natomiast tylko 40% urzędników zgadza się z takim twierdzeniem (pełne dane zawiera zestawienie 12).

Zestawienie 12 (dane w %)

	Urzednicy samorzadowi VI. 2002	Przedsiębiorcy VI. 2003
- w dużym stopniu	40	69
- w niewielkim stopniu	30	17
- wcale	5	9
- trudno powiedzieć	25	5

Znacznie intensywniej przekonanie o dużym uzasadnieniu podejrzeń o korupcję w polskich samorządach wyrażają ci przedsiębiorcy, którzy zadeklarowali częste osobiste doświadczenia korupcyjne:

- przy przetargach, uzyskiwaniu zamówień publicznych – 88%
- przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności – 88%
- w urzędach celnych – 80%
- przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych – 99%.

Również znacznie większa ilość przedsiębiorców, w porównaniu z urzędnikami, wyraża przekonanie, iż ci ostatni czerpią korzyści prywatne z pracy zawodowej (co ilustruje zestawienie 13).

Zestawienie 13 (dane w %)

Opinia, iż w samorządach w Polsce:	Urzędnicy samorządowi VI. 2002	Przedsiębiorcy VI. 2003
- wielu urzędników czerpie prywatne korzyści z pełnionych przez siebie funkcji	18	70
- są tacy, choć jest ich niewielu	57	24
- w ogóle nie ma takich urzędników samorządowych, którzy czerpaliby korzyści z pełnionych przez siebie funkcji	3	0
- trudno powiedzieć	22	6

Pytani o różne reguły postępowania na terenie ich samorządów, które mogą sprzyjać występowaniu korupcji, przedsiębiorcy jednak tylko po części potwierdzają ich występowanie.

Na pytanie, jak często w ich gminie zdarza się, że wójt (burmistrz, prezydent) jednoosobowo umarza podatki jakimś firmom, większość (74%) nie potrafiła udzielić odpowiedzi, 12% stwierdziło, iż ma to miejsce często, 10%, że rzadko, a 4% - że nigdy. Natomiast większość - 86 % badanych przedsiębiorców stwierdziło, że w urzędach gminnych na ich terenie interesanci mają bezpośredni dostęp do urzędnika, który załatwia ich sprawę. Co więcej, 73% badanych uważa takie rozwiązanie za właściwe, 21% – za niewłaściwe, 6% nie ma zdania w tej sprawie. Jak widać, badani przedsiębiorcy wolą móc osobiście i bezpośrednio kontaktować się z urzędnikami, co może ułatwiać korupcję.

Porównując częstość występowania nagannych i jednoznacznie korupcyjnych sytuacji (to porównanie nie jest oczywiście pełne – badania urzędników i przedsiębiorców były przeprowadzane w różnym czasie i na różnych próbach) na terenie gmin, w których pracują respondenci, znów widać

(w zestawieniu 14) wyraźne różnice ocen urzędników samorządowych i przedsiębiorców.

Zestawienie 14 (dane w %)

Rodzaje zachowań	Częstość występowania							
	Często		Rzadko		Nigdy		Trudno powiedzieć	
	U*	P*	U*	P*	U*	P*	U*	P*
1. Prowadzenie przez geodetę zatrudnionego w administracji samorządowej własnego biura geodezyjnego	15	35	15	22	39	8	27	35
2. Prowadzenie przez urzędnika gminnego po godzinach pracy odpłatnych szkoleń, konsultacji, kursów, które są finansowane z budżetu gminy	2	19	15	32	53	9	30	40
3. Prowadzenie biura projektowego przez architekta zatrudnionego w administracji samorządowej	11	39	21	24	36	9	32	28
4. Sprzedaż mienia komunalnego krewnym urzędników gminnych	7	54	24	19	27	7	42	20
5. Sprzedaż mienia komunalnego krewnym radnych	7	56	28	19	23	4	42	21
6. Zatrudnienie przez urzędnika samorządowego dziecka bądź współmałżonka w charakterze jego podwładnego	6	56	29	27	40	2	25	15
7. Przydzielanie lokali komunalnych osobom nie spełniającym kryteriów	4	40	23	30	37	2	36	28
8. Przekazywanie poufnych informacji osobom, które mogą na tym skorzystać	4	53	13	20	40	8	43	19
9. „Ustawianie” przetargów tak, aby wygrała firma znajomego	8	76	9	13	41	1	42	10
10. „Ustawianie” przetargów tak, aby wygrała firma, która dała łapówkę	7	70	4	12	43	0	46	18
11. Wydawanie, niezgodnie z prawem, zezwoleń, koncesji dzięki protekcji	3	44	11	28	47	7	39	21
12. Wydawanie, niezgodnie z prawem, zezwoleń, koncesji w zamian za łapówkę	3	43	4	25	48	6	45	26

U* - Urzędnicy

P* - Przedsiębiorcy

Porównanie odpowiedzi urzędników i przedsiębiorców, dotyczących przejawów korupcji w urzędach gminnych, wskazuje na zdecydowaną rozbieżność sądów. Przedsiębiorcy mają znacznie bardziej wykrystalizowane (mniej „ucieczkowych” odpowiedzi typu *trudno powiedzieć*) i znacznie ostrzejsze sądy, niż urzędnicy. Sądy te są silnie powiązane z doświadczeniami korupcyjnymi przedsiębiorców.

Zestawienie 15 pokazuje, jak wyraźnie wzrastają odsetki wskazujących na częste występowanie „czarnej” korupcji w urzędach gminnych wśród osób, które jednocześnie zadeklarowały znajomość biorców łapówek, zdecydowane istnienie „podatku korupcyjnego” w Polsce oraz narastanie problemów z korupcją w działalności ich firmy.

Zestawienie 15 (dane w %)

Częste występowanie następujących zachowań:	(1) Zdecydowane poparcie poglądu o występowaniu w Polsce „podatku korupcyjnego”	(2) Osobista znajomość biorców łapówek	(3) Korupcja stanowi coraz większy problem w działalności firmy respondenta	W całej zbiorowości
- „Ustawianie” przetargów tak, aby wygrała firma znajomego	85	86	90	76
- „Ustawianie” przetargów tak, aby wygrała firma, która dała łapówkę	90	86	90	70
- Wydawanie, niezgodnie z prawem, zezwoleń, koncesji dzięki protekcji	74	56	59	44
- Wydawanie, niezgodnie z prawem, zezwoleń, koncesji w zamian za łapówkę	84	58	62	43

Można więc stwierdzić, że negatywna ocena działalności urzędów gminnych jest silnie zakotwiczona w korupcyjnych doświadczeniach własnych badanych przedsiębiorców.

5. Nastawienia przedsiębiorców wobec korupcji

W badaniach przedsiębiorców interesowało nas również, jak oceniają oni różne przejawy korupcji, jej przyczyny i sposoby jej ograniczenia. W zachowaniach korupcyjnych bowiem zawsze uczestniczą dwie strony – dawca i biorca, przekupywany i przekupujący. Nasi badani, wskazując na rozległość występowania różnych zachowań korupcyjnych, przyznają się tym samym do własnego uczestnictwa w korupcji. Skoro ktoś „bierze”, to znaczy, że ktoś inny „daje” – a dającymi mogą być właśnie nasi badani. Jak wobec tego oceniają zachowania korupcyjne, w tym swoje własne?

Jedną z możliwości odpowiedzi na to pytanie jest wskazanie na rodzaje przyczyn korupcji najczęściej wymienianych przez przedsiębiorców.

Pytając o przyczyny występowania obecnie korupcji w Polsce, przedstawiliśmy badanym listę czynników, spośród których mieli wybrać trzy ich zdaniem najważniejsze. To samo pytanie zadawałam we wcześniejszych swoich badaniach, można więc w zestawieniu 16 zobaczyć, czy przedsiębiorcy z roku 2003 różnią się w swoich poglądach, w porównaniu z ogółem Polaków z lat wcześniejszych.

Zestawienie 16 Przyczyny występowania korupcji w Polsce

Wskazania respondentów w kolejnych badaniach

(dane w %)

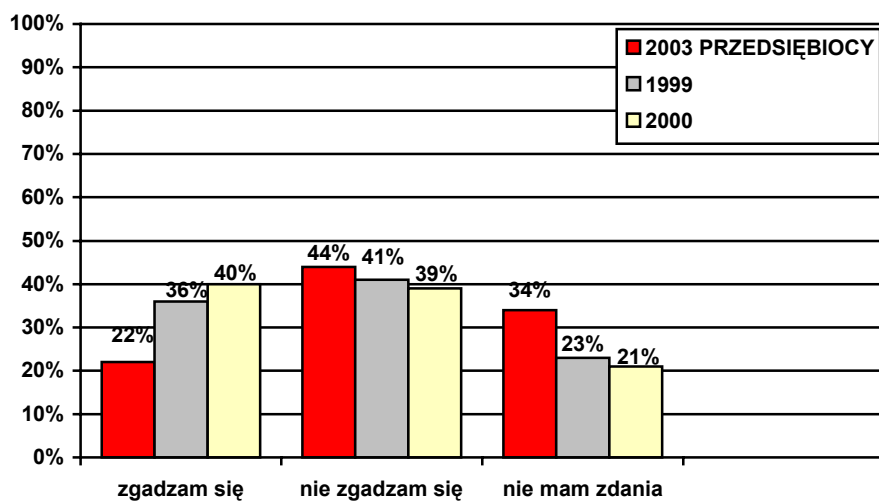
Kategorie odpowiedzi:	1988		1991	1992 *	1993 *	1995	2000	2003
	pyt. zamknięte 4 wybory	pyt. otwarte	pyt. otwarte	pyt. zamknięte 3 wybory	pyt. zamknięte 3 wybory	pyt. otwarte panel (1991)	pyt. zamknięte 3 wybory	Przedsiębiorcy pyt. zamknięte 3 wybory
brak towarów, usług, na które jest duże zapotrzebowanie (od 1991 r. niedostatek niektórych towarów i usług)	96	92	6	4	6	1	5	2
źle działająca, niesprawna administracja, bałagan	46	8	12	42	38	2	46	40
zbyt wielka ilość niejasnych przepisów	53	7	7	39	43	16	43	52

Kategorie odpowiedzi:	1988		1991	1992 *	1993 *	1995	2000	2003
	pyt. zamknięte 4 wybory	pyt. otwarte	pyt. otwarte	pyt. zamknięte 3 wybory	pyt. zamknięte 3 wybory	pyt. otwarte panel (1991)	pyt. zamknięte 3 wybory	Przedsiębiorcy pyt. zamknięte 3 wybory
prawa, luki w prawie								
brak zasad moralnych, nieuczciwość wielu ludzi	57	20	33	46	45	30	56	65
chęć dorobienia się, chęć posiadania za wszelką cenę	65	23	23	46	56	24	66	62
przyzwyczajenie do łapownictwa wyniesione z poprzedniego systemu (w 1988 r. - od czasów zaborów, okupacji)	15	6	10	38	36	9	28	31
łapownictwo występuje we wszystkich społeczeństwach, w każdych czasach	20	1	1	-	-	0	25	12
trudno powiedzieć	4	1	16	-	7	11	4	3

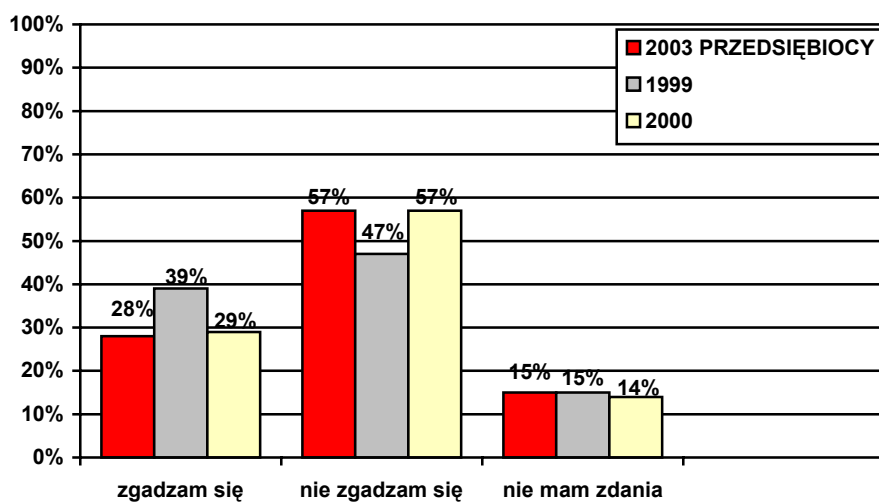
Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż we wszystkich badaniach respondent mógł wymienić kilka możliwości.

Jak widać, na przestrzeni wielu lat, poczynając od zmiany systemowej 1989 roku, kolejność wskazań, zarówno wśród ogółu Polaków jak i obecnie wśród przedsiębiorców, nie ulega zasadniczym zmianom – korupcja jest efektem cech ludzi – braku uczciwości, moralności, chęci dorobienia się za wszelką cenę. Dopiero w dalszej kolejności wskazywane są cechy systemowe czy rozwiązania instytucjonalne. A więc decyduje indywidualna etyka, zasady moralne, system wartości poszczególnych ludzi, na nich, wobec tego, spada również odpowiedzialność za złe postępowanie. W tym kontekście ważne było uzyskanie opinii badanych wskazujących na siłę potępienia, przyzwolenia, czy też wręcz akceptowania korupcji. Poproszono więc respondentów, aby ustosunkowali się do 10 stwierdzeń charakteryzujących łapownictwo – ten najbardziej jednoznaczny przejaw korupcji. Dla porównania przedstawiam również ocenę tych stwierdzeń wykorzystanych w moich wcześniejszych badaniach, realizowanych na próbach ogólnopolskich.

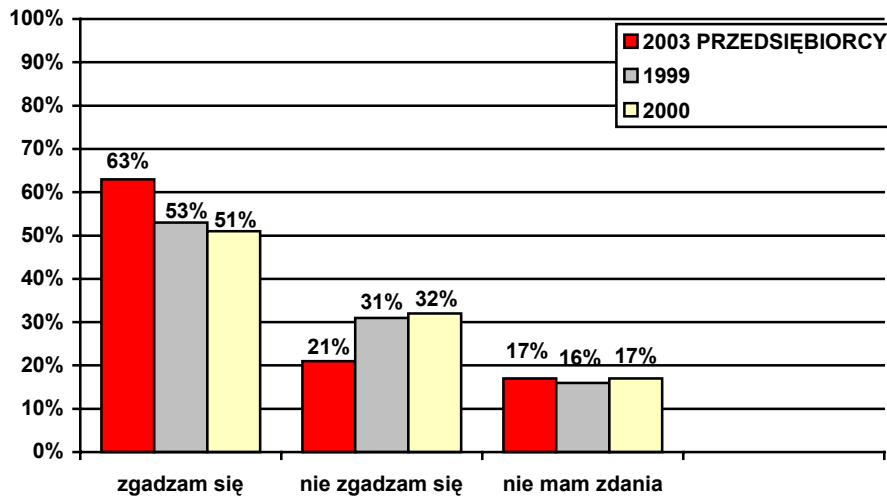
I. Nawet gdyby zmuszała mnie do tego sytuacja, nie dam łapówki

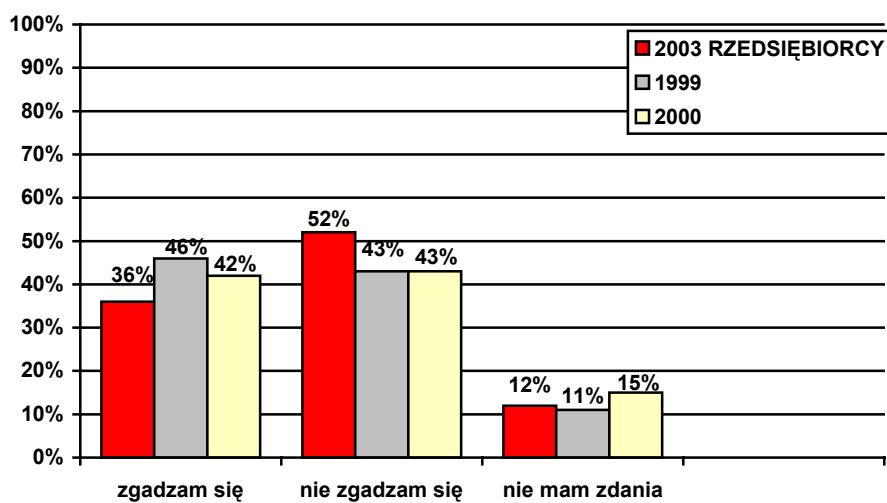
II. Łapówki są dodatkiem do niskich pensji

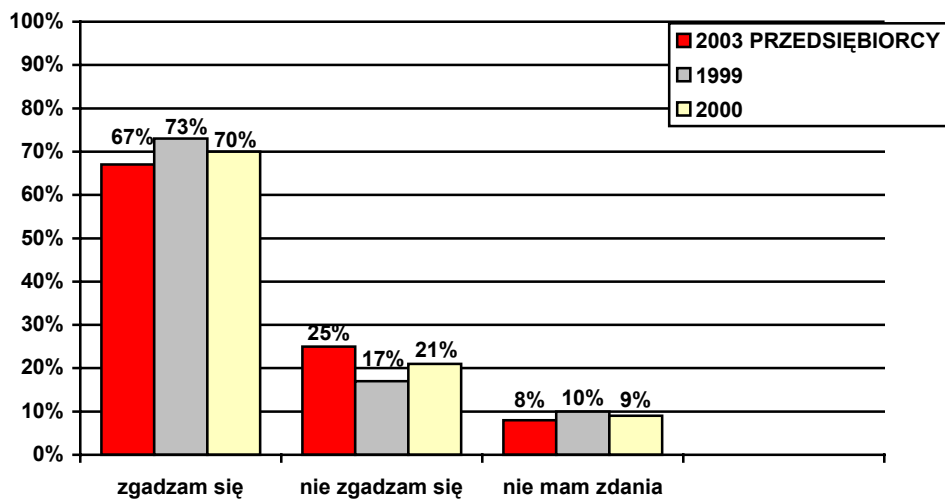
III. Za łapówki powinny być wymierzane bardzo wysokie kary więzienia

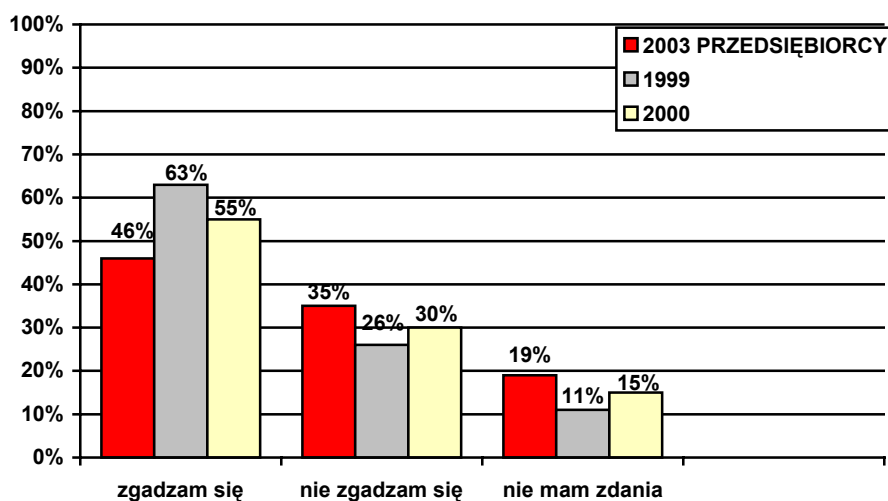
IV. Dawanie łapówek jest w pewnych sytuacjach usprawiedliwione

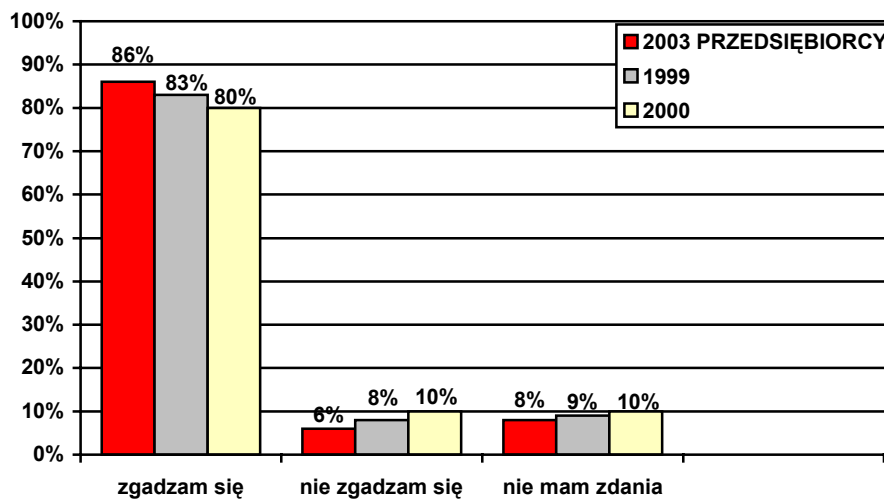
V. Na potępienie zasługują zarówno ci co biorą, jak i ci co dają łapówki

VI. Obecna sytuacja zmusza do dawania łapówek

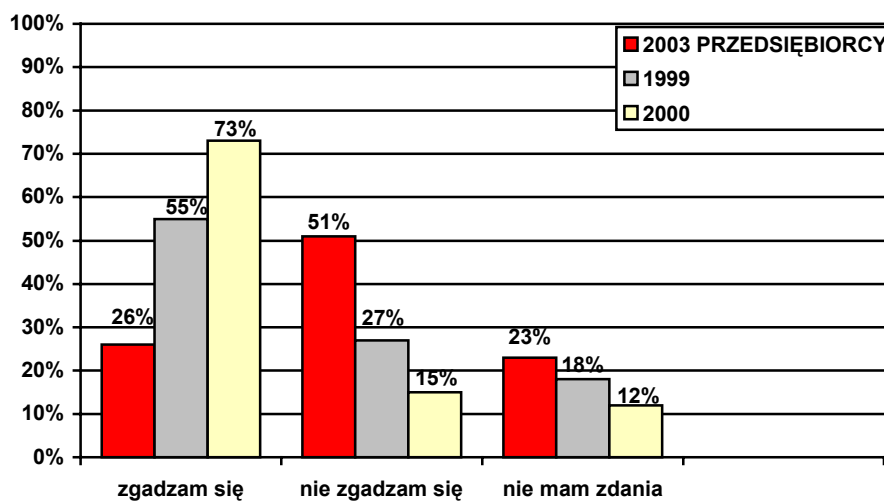

VII. Łapówka w każdej dziedzinie życia, wszędzie i zawsze jest niemoralna

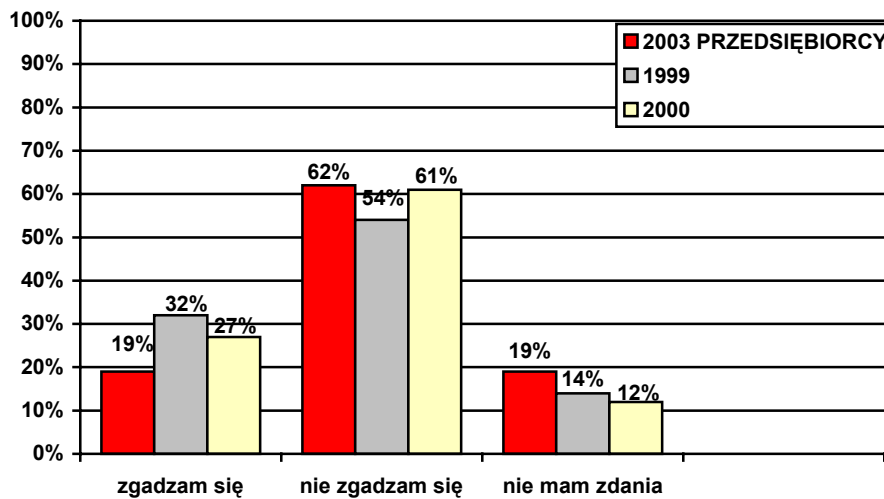

VIII. Prezent od kogoś za przysługę to tylko dowód jego szacunku i życzliwości

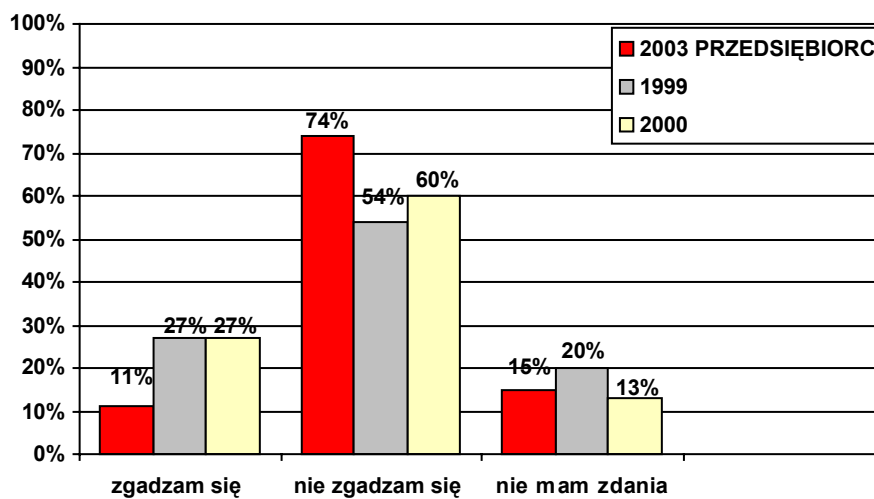
(W pytaniu dla przedsiębiorców dodano słowa: *nawet o sporej wartości*)

IX. Na potępienie zasługują tylko łapówki pieniężne

X. Wszystkiemu winni są dający łapówki, a nie biorący

Największe rozbieżności pojawiły się w tych stwierdzeniach, które dotyczą dawców łapówek (stwierdzenia I i X), a więc potencjalnie naszych badanych oraz prezentu jako łapówki (stwierdzenie VIII – ale po części może to wynikać ze zmiany treści pytania, jak i doświadczeń badanych, którzy wskazywali, że oczekuje się bądź wymusza od nich prezenty). Bardzo silne jest moralne potępienie łapówek (stwierdzenie VII) i to zarówno biorców jak i dawców (stwierdzenie V). Dla potencjalnych dawców oznacza to sytuację silnego dysonansu.

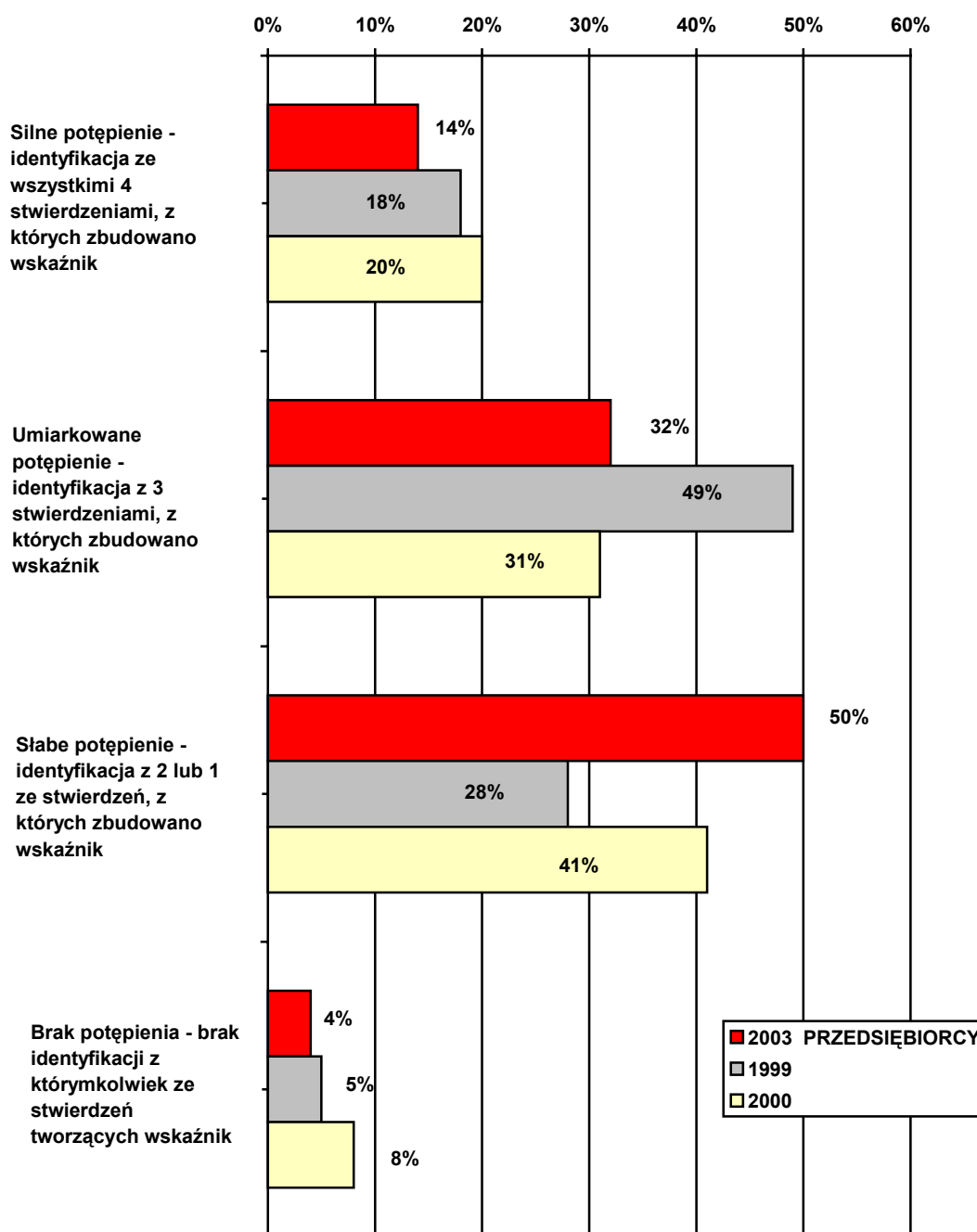
Pogrupowanie stwierdzeń oceniających łapownictwo pozwoliło na ustalenie trzech bardziej ogólnych nastawień badanych wobec tego zjawiska:

- * **moralne potępienie** - za wskaźnik tego nastawienia przyjęto identyfikację bądź jej brak z następującymi stwierdzeniami: 1) łapówka w każdej dziedzinie życia, wszędzie i zawsze jest niemoralna (VII); 2) za łapówki powinny być wymierzane bardzo wysokie kary więzienia (III); 3) nawet, gdyby zmuszała mnie do tego sytuacja, nie dam łapówki (I); 4) na potępienie zasługują zarówno ci co biorą, jak i ci co dają łapówki (V).
- * **przyzwolenie, tolerowanie łapownictwa** - za wskaźnik przyjęto akceptację lub jej brak dla następujących stwierdzeń: 1) obecna sytuacja zmusza do dawania łapówek (VI); 2) wszystkiemu winni są dający łapówki, a nie biorący (X); 3) na potępienie zasługują tylko łapówki pieniężne (IX).
- * **akceptacja łapówki jako formy rekompensaty** - za wskaźnik tego nastawienia uznano aprobatę lub jej brak dla następujących stwierdzeń: 1) dawanie łapówek jest w pewnych sytuacjach usprawiedliwione (IV); 2) prezent od kogoś za przysługę to tylko dowód jego szacunku i życzliwości (VIII); 3) łapówki są dodatkiem do niskich pensji (II).

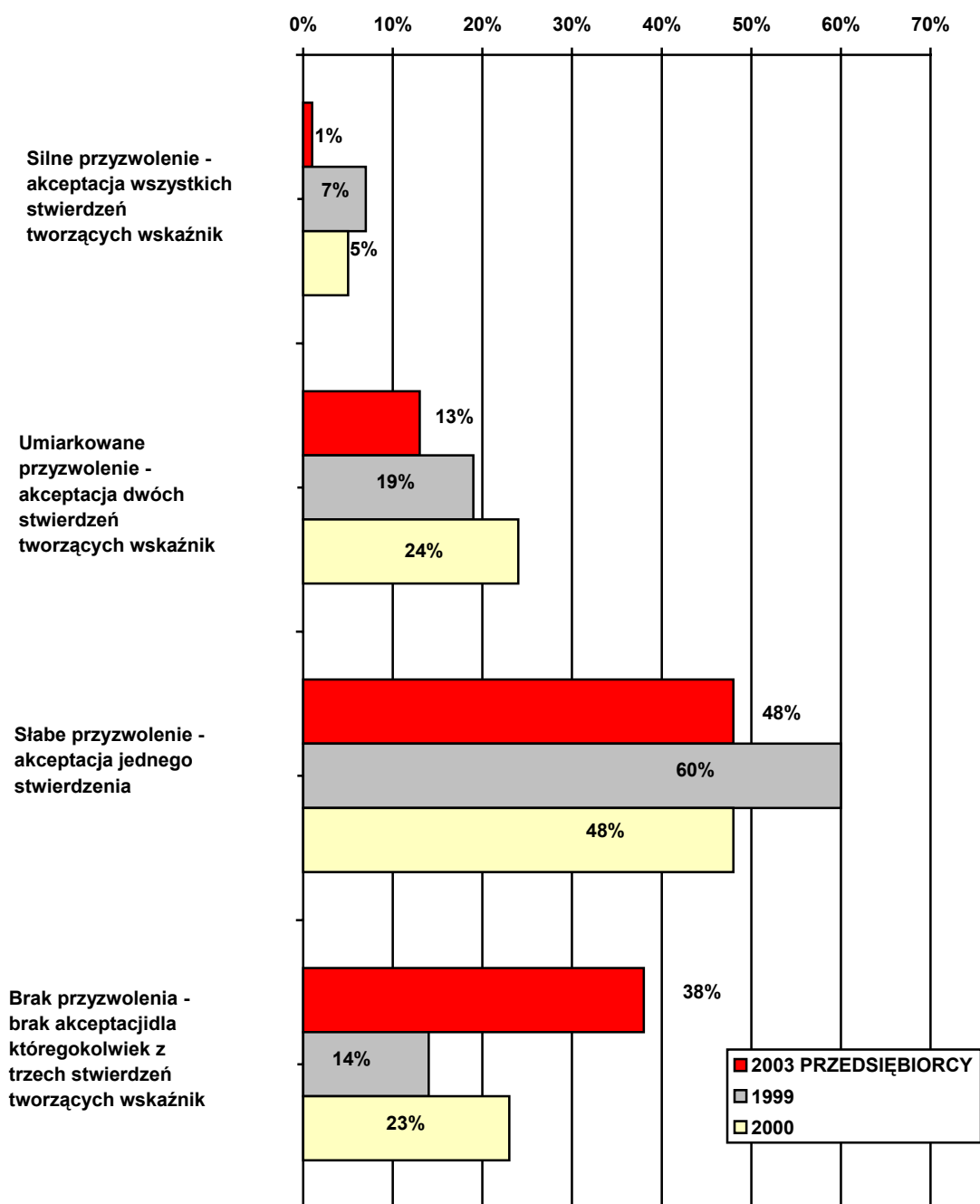
Wyróżnione tu nastawienia nie muszą być rozłączne - potępieniu łapownictwa towarzyszyć może jego tolerowanie jako efektu poczucia przymusu.

Procentowe rozkłady częstości występowania różnych wariantów moralnego potępienia, przyzwolenia i akceptacji łapówek w poszczególnych latach przedstawiają rysunki 1, 2 i 3.

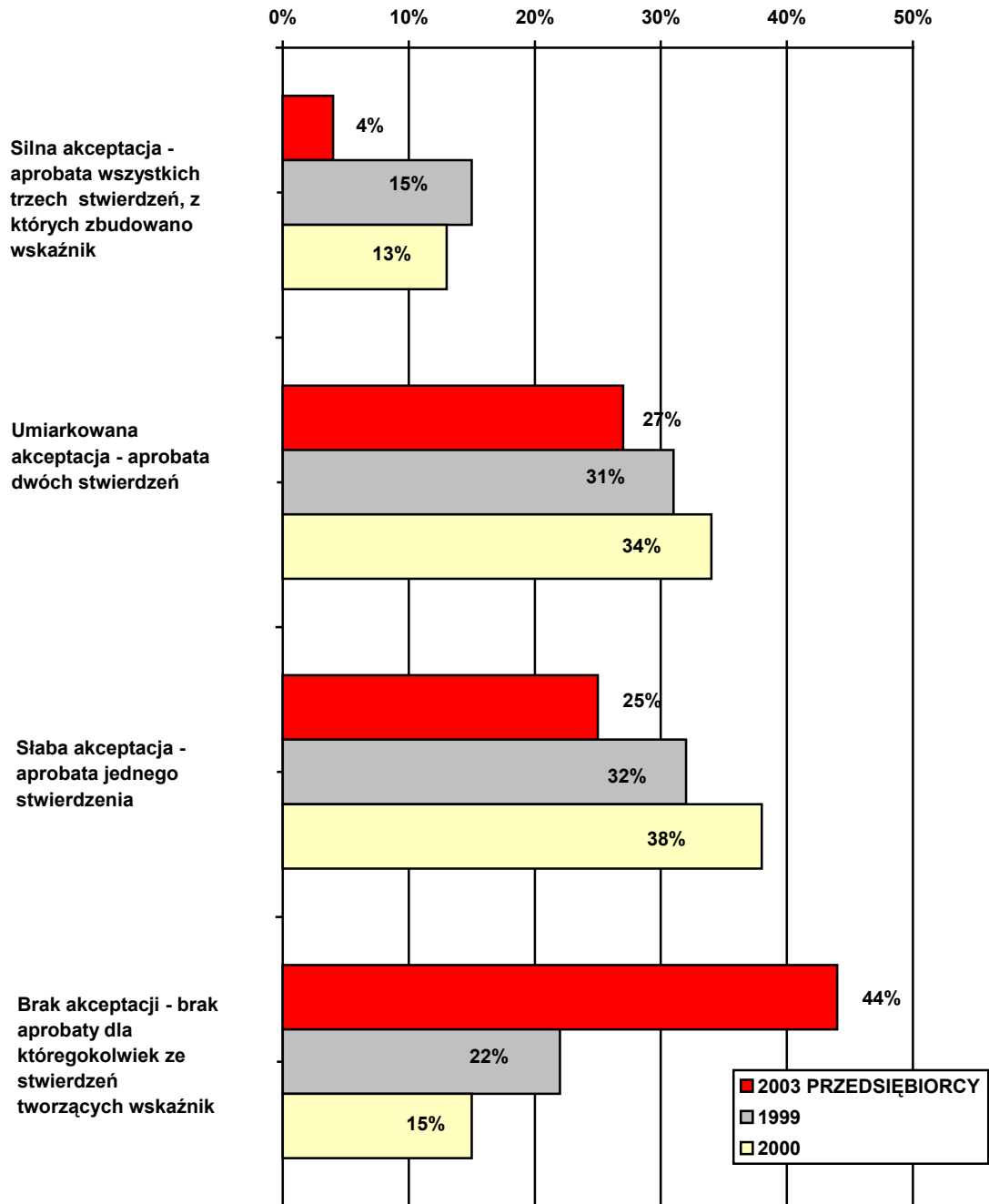
Rys. 1. Intensywność moralnego potępienia łapownictwa

Rys. 2. Intensywność przyzwolenia, tolerowania łapownictwa

Rys. 3. Intensywność akceptacji łapownictwa

Wśród przedsiębiorców słabsze jest moralne potępienie korupcji niż wśród ogółu Polaków, ale również mniejsze przyzwolenie na korupcję i mniejsza akceptacja. Wydaje się to dość spójną postawą – przedsiębiorcy słabiej potępiają moralnie zachowania, w których uczestniczą, ale nie chcą na nie przyzwalać, ani – tym bardziej – ich akceptować.

6. Propozycje ograniczenia korupcji

Jakie wobec tego badani widzą sposoby na ograniczenie korupcji. Naszych respondentów poproszono o przedstawienie własnych propozycji na ograniczenie korupcji w różnych urzędach. Najczęściej wśród propozycji badanych, bez względu na to o jaki urząd pytaliśmy pojawiają się postulaty związane z rozwiązaniami prawnymi – jasne, przejrzyste przepisy, nie dające urzędnikom możliwości dowolnych interpretacji, likwidacja prawa powielaczowego, uproszczenie przepisów (w tym przepisów podatkowych). Dalsze propozycje wskazują na potrzebę silniejszej, bardziej jednoznacznej i precyzyjnej kontroli postępowania urzędników (jest to szczególnie ważne, zdaniem badanych, w urzędach skarbowych, przy uzyskiwaniu umorzeń lub ulg podatkowych od władz samorządowych oraz przy przetargach). Równie istotna wydaje się badanym konieczność stosowania wysokich kar, wręcz zaostżenia sankcji karnych, z tym, że badani nie precyzują, czy chodzi im tylko o przyjmujących łapówki, czy również o dających. Z kontekstu wypowiedzi można wnioskować, że mówiąc o korupcji mają na myśli wyłącznie odpowiedzialność urzędników – piszą o dożywotnim zakazie pracy w charakterze urzędnika, celnika, o zwalnianiu z pracy kierowników skorumpowanych urzędników, o podawaniu do wiadomości publicznej nazwisk skorumpowanych urzędników, o karaniu ich przypadkiem mienia. Tylko

incydentalnie (u 3 osób) pojawiają się postulaty rezygnacji z karania dających łapówki.

W odniesieniu konkretnie do urzędów skarbowych postulowane jest wprowadzenie podatku liniowego (6 osób) oraz rozwiązanie urzędów skarbowych (również 6 osób). W odniesieniu do uzyskiwania ulg i umorzeń podatkowych, w tym podatku VAT, postulowana jest ich likwidacja. Przy przetargach i uzyskiwaniu zamówień publicznych badani wskazują konieczność jednoznacznego ustalenia warunków przed przetargiem, otwartości przetargów, poszerzenia dostępu do informacji o przetargach, nowelizacji ustaw o zamówieniach publicznych i przetargach (w kierunku ich uściślenia) – 30 osób. Przy uzyskiwaniu zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej, przy inspekcjach urzędowych, jako główny sposób przeciwdziałania korupcji wskazywane są: likwidacja bądź radykalne ograniczenie ilości wymaganych zezwoleń (18 badanych) oraz ustalenie jednolitych zasad umożliwiających identyczne traktowanie wszystkich podmiotów (6 badanych).

Wśród propozycji ograniczenia korupcji zgłaszanych przez badanych przedsiębiorców nad wzmocnieniem represji przeważają postulaty wyrażające potrzebę bardziej zliberalizowanych, ale precyzyjnych, jednoznacznych rozwiązań prawnych. Korupcja postrzegana jest przez przedsiębiorców wyłącznie jako problem urzędników. Zdają się oni nie dostrzegać, bądź nie chcą dostrzegać iż w korupcję zawsze uwikłane są dwie strony.

Zakończenie

Wyniki przedstawionych badań nie napawają optymizmem. Prezentowane tu poglądy i doświadczenia Polaków sygnalizują nie tylko, iż są oni przekonani o wysokim poziomie korupcji w Polsce, ale również, że przekonania te są silnie zakotwiczone w ich osobistych doświadczeniach. O ile uznawanie świata polityki za silnie skorumpowany jest efektem wiedzy „medialnej”, o tyle osobiste kontakty ze służbą zdrowia, policją drogową, różnymi urzędami blisko jednej piątej dorosłych Polaków dają podstawy empiryczne do stwierdzenia, iż żyjemy w kraju o znacznym poziomie korupcji, co nie oznacza – w moim przekonaniu – iż jest to korupcja wszechobecna, ani, że dramatycznie się zwiększa.

Kategorią społeczną szczególnie narażoną na udział w korupcji są prywatni przedsiębiorcy. To oni uczestniczą w korupcji komercyjnej (jeśli w prowadzeniu swej działalności gospodarczej przekupują urzędników) bądź w korupcji administracyjnej (jeśli urzędnicy wymuszają na nich łapówki). W opinii publicznej poglądy na ten temat są podzielone, z niewielkim wskazaniem na winę urzędników – 39% badanych odpowiedzialnością za korupcję obarczyło przedsiębiorców, a 42% urzędników.

Sami przedsiębiorcy uznają korupcję za problem społeczny większej wagi, niż ogół Polaków. Częściej też, niż ogół społeczeństwa, dostrzegają korupcję w urzędach różnych szczebli – od gminy poczynając, na urzędach centralnych kończąc. Większość z nich (66%) wyraża przekonanie, iż korupcja w Polsce stale się rozszerza, a blisko 30% stwierdza, iż stwarza im coraz większe problemy w prowadzeniu firmy. Poza zatorami płatniczymi, recesją gospodarczą, podatkami i kredytami stanowi istotną barierę w prowadzeniu działalności gospodarczej. Dwie trzecie badanych przedsiębiorców uznaje

wręcz, że w Polsce występuje swoisty dodatkowy podatek – „podatek korupcyjny”. Swoje przekonanie opierają oni na własnych doświadczeniach – aż 57% zna osoby biorące łapówki, a spośród nich 92% zna osobiście przynajmniej kilka osób biorących łapówki. Jako instytucje, w których najczęściej dochodzi do korupcji, wymieniają urzędy celne, przetargi, uzyskiwanie zamówień publicznych, zezwoleń na rozbudowę firmy i rozpoczęcie działalności oraz zdobywanie zamówień od innych firm prywatnych.

Przedsiębiorcy bardzo surowo oceniają urzędy i urzędników samorządowych pod względem ich skorumpowania. Aż 69% z nich twierdzi, iż podejrzania o różne przejawy korupcji w samorządach w Polsce są uzasadnione w dużym stopniu, 70% uważa, iż wielu urzędników w nich zatrudnionych czerpie prywatne korzyści z pełnionych przez siebie funkcji.

Większość z badanych przedsiębiorców uważa, że na terenie ich gmin często przetargi są „ustawiane” tak, aby wygrała firma znajomego (76%) bądź firma, która dała łapówkę (70%).

Jednocześnie przedsiębiorcy silnie potępiają korupcję, upatrując jej przyczyny głównie w braku moralności, nieuczciwości ludzkiej, chęci dorobienia się, posiadania za wszelką cenę. Co prawda, stopień silnego moralnego potępienia korupcji (14%) jest mniejszy, niż wśród ogółu Polaków, ale za to częściej wśród nich występuje brak przyzwolenia na korupcję (38%) i brak akceptacji tego zjawiska (44%).

Jako główny sposób ograniczenia zachowań korupcyjnych badani przedsiębiorcy wskazują potrzebę bardziej ograniczonych w swej ilości, ale za to precyzyjnych, jednoznacznych rozwiązań prawnych.

ANEKS

Pytania zadawane w sondażu na próbie ogólnopolskiej – czerwiec 2003

1. Ostatnio wiele mówi się o korupcji w różnych dziedzinach, obszarach naszego życia społecznego. W których z wymienionych na karcie dziedzin, Pana(i) zdaniem, korupcja występuje najczęściej?
Proszę wskazać nie więcej niż 3 dziedziny:
 - 01) w urzędach gminnych, powiatowych, wojewódzkich
 - 02) w urzędach centralnych i ministerstwach
 - 03) wśród polityków, działaczy partyjnych, radnych, posłów, senatorów
 - 04) w policji
 - 05) w służbie zdrowia
 - 06) w szkolnictwie i nauce
 - 07) w firmach / przedsiębiorstwach państwowych
 - 08) w firmach / przedsiębiorstwach prywatnych
 - 09) w bankach
 - 10) w sądach i prokuraturze
 - 11) gdzie indziej, gdzie?
 - 12) Trudno powiedzieć

2. A jakie są Pana(i) doświadczenia w tej sprawie? Czy zna Pan(i) osobiście kogoś, kto bierze łapówki?
 - 1) tak
 - 2) nie **[przejsć do pyt. 11]**

3. Ile zna Pan(i) takich osób?

4. Czy kiedykolwiek próbowano wręczyć Panu(i) łapówkę, czy też nie?
 - 1) tak
 - 2) nie
 - 8) odmowa odpowiedzi

5. Czy w ciągu ostatnich 3-4 lat miała miejsce taka sytuacja, że był(a) Pan(i) zmuszony(a) dać łapówkę?
 - 1) tak
 - 2) nie **[przejsć do pyt. 14]**
 - 3) Trudno powiedzieć **[przejsć do pyt. 14]**
 - 4) odmowa odpowiedzi **[przejsć do pyt. 14]**

6. W jakiej instytucji, w jakiej sytuacji to się zdarzyło?
.....

7. Ostatnio słyszy się o łapówkach wręczanych w różnych urzędach przez przedsiębiorców prowadzących własne firmy. Które z podanych niżej stwierdzeń jest Panu(i) bliższe?
 - 1) Przedsiębiorcy sami dają łapówki, bo chcą uzyskać korzystne dla siebie załatwienie sprawy
 - 2) Przedsiębiorcy dają łapówki, bo urzędnicy, którzy załatwiają ich sprawy, wyraźnie tego oczekują lub żądają

3) Trudno powiedzieć

ANKIETA DO PRZEDSIĘBIORCÓW

Szanowna Pani / Szanowny Panie

Wiele mówi się w Polsce o różnorodnych barierach i utrudnieniach w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Centrum Badania Opinii Społecznej na zlecenie Fundacji im. Stefana Batorego przy współpracy z organizacjami zrzeszającymi przedsiębiorców przeprowadza – Krajową Izbą Gospodarczą i Polską Konfederacją Pracodawców Prywatnych - badania dotyczące różnych barier w działalności gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska korupcji. Dlatego zwracamy się do Pana(i) z prośbą o wypełnienie tej ankiety. Ankieta jest anonimowa, a Państwa odpowiedzi zostaną wykorzystane wyłącznie w postaci zbiorczych zestawień statystycznych. Nasz współpracownik zostawi (Panu(i)) ankietę, a po jej wypełnieniu w Pana(i) obecności schowa do koperty i zaklei ją.

Prosimy o zaznaczenie w tekście ankiety wybranych przez Pana(ią) odpowiedzi i ewentualne dopisanie własnych opinii, komentarzy na temat przedstawionych problemów.

Dziękujemy za współpracę.

1. **Od ilu lat prowadzi Pan(i). działalność gospodarczą na własny rachunek?**
.....
2. **A od kiedy istnieje Państwa firma? miesiąc i rok powstania firmy**
3. **Ile osób jest obecnie zatrudnionych w firmie?**
4. **Jaki jest profil działalności firmy**
i branża działania.....
5. **Czy w firmie planuje się:**
 - 1) kontynuowanie tego rodzaju działalności
 - 2) poszerzenie profilu działalności
 - 3) zmianę branży bądź profilu działalności
 - 4) trudno powiedzieć
6. **Jakby Pan(i) ocenił kondycję finansową firmy:**
 - 1) bardzo dobra
 - 2) raczej dobra
 - 3) raczej zła
 - 4) bardzo zła
 - 5) trudno powiedzieć
7. **Jakby Pan(i) ocenił perspektywy rozwoju firmy:**
 - 1) bardzo dobre
 - 2) raczej dobre
 - 3) raczej złe
 - 4) bardzo złe
 - 5) trudno powiedzieć
8. **W Polsce mamy do rozwiązania wiele różnych problemów społecznych, wiele spraw wymaga naprawy. Z podanej listy proszę wskazać nie więcej niż pięć takich problemów. Pana(i) zdaniem, najważniejszych:**
 - 1) szkolnictwo
 - 2) renty i emerytury
 - 3) przestępczość
 - 4) prywatyzacja i reprivatyzacja
 - 5) zatrudnienie i bezrobocie
 - 6) sytuacja w rolnictwie
 - 7) słaby rozwój gospodarczy
 - 8) korupcja
 - 9) bieda
 - 10) system podatkowy
 - 11) budownictwo mieszkaniowe
 - 12) ochrona zdrowia
 - 13) odpowiedzialność za błędy w rządzeniu
 - 14) stosunki gospodarcze z zagranicą
 - 15) wojsko i obronność
 - 16) trudno powiedzieć
9. **Wiele mówi się o barierach i utrudnieniach w prowadzeniu działalności gospodarczej w Polsce. Które z niżej wymienionych czynników stanowią największe utrudnienia w działalności Państwa firmy:**
 - 1) recesja gospodarcza
 - 2) wysokość stóp procentowych
 - 3) wysokość podatków CIT
 - 4) wysokość podatków PIT
 - 5) wielość stawek podatkowych
 - 6) czasochłonność procedur rejestracyjnych
 - 7) korupcja w administracji
 - 8) wielość instytucji kontrolujących przedsiębiorstwa, pokrywanie się ich zadań
 - 9) długotrwałość postępowań sądowych w sprawach gospodarczych, ich wysokie koszty, słaba skuteczności tych postępowań

- 5) chęć dorobienia się, chęć wzbogacenia się
- 6) przyzwyczajenie do łapownictwa z czasów poprzedniego ustroju
- 7) łapownictwo występuje we wszystkich społeczeństwach i w każdych czasach
- 8) inne przyczyny – jakie?
- 9) trudno powiedzieć

17. Można spotkać się z poglądem, iż w Polsce występuje „podatek korupcyjny”, tzn. że prowadzenie działalności gospodarczej wymaga dodatkowych kosztów, aby opłacać urzędników różnych szczebli administracji. Czy zgadza się Pan(i) z tym poglądem czy też nie?

- 1) zdecydowanie się zgadzam
- 2) raczej się zgadzam
- 3) raczej się nie zgadzam
- 4) zdecydowanie się nie zgadzam
- 5) trudno powiedzieć

18. Czy na temat „dodatkowych gratyfikacji” dla urzędników rozmawia się wśród Pana(i) kolegów, przedsiębiorców prowadzących własne firmy czy też nie?

- 1) tak – rozmawia się o tym otwarcie, konkretnie
- 2) tak – rozmawia się o tym, ale tylko ogólnikowo, aluzyjnie
- 3) nie – w ogóle się o tym nie rozmawia

Na temat korupcji panują różne poglądy:

19. Poniżej przedstawiamy stwierdzenia dotyczące łapownictwa. Prosimy o zaznaczenie przy każdym z nich czy się Pan(i) z nim zgadza czy też nie:

- 1) obecna sytuacja zmusza do dawania łapówek
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdanie
- 2) za łapówki powinny być wymierzane bardzo wysokie kary więzienia
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 3) łapówka w każdej dziedzinie życia, wszędzie i zawsze jest niemoralna
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 4) wszystkiemu winni są dający łapówki, a nie biorący
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 5) dawanie łapówek w pewnych sytuacjach jest usprawiedliwione
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 6) na potępienie zasługują zarówno ci co biorą jak i ci co dają łapówki
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 7) prezent nawet o sporej wartości od kogoś za przysługę to tylko dowód jego szacunku i życzliwości
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 8) nawet gdyby zmuszała mnie do tego sytuacja, nie dam łapówki
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 9) na potępienie zasługują tylko łapówki pieniężne
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania
- 10) łapówki są dodatkiem do niskich pensji
 - a) zgadzam się
 - b) nie zgadzam się
 - c) nie mam zdania

20. Czasami słyzy się o urzędnikach samorządowych, którzy czerpią korzyści prywatne z pełnionych przez siebie funkcji. Czy uważa Pan(i), że w samorządach w Polsce:

- 1) wielu urzędników dopuszcza się takich czynów
- 2) są tacy, choć jest ich niewiele
- 3) w ogóle nie ma takich urzędników samorządowych, którzy czerpaliby korzyści z pełnionych przez siebie funkcji
- 4) trudno powiedzieć

21. Jak często na terenie Pana(i) gminy zdarzają się następujące sytuacje:

Przy każdym stwierdzeniu prosimy zakreślić jedną cyfrę, która jak najlepiej wyraża Pana(i) opinię:

		Często	Rzadko	Nigdy	Trudno powiedzieć
01)	Prowadzenie przez geodetę zatrudnionego w administracji samorządowej własnego biura geodezyjnego	1	2	3	4
02)	Prowadzenie odpłatnie przez urzędnika gminnego po godzinach pracy szkoleń, konsultacji, kursów, które są finansowane z budżetu gminy	1	2	3	4
03)	Prowadzenie biura projektowego przez architekta zatrudnionego w administracji samorządowej	1	2	3	4
04)	Sprzedaż mienia komunalnego krewnym urzędników gminnych	1	2	3	4
05)	Sprzedaż mienia komunalnego krewnym radnych	1	2	3	4
06)	Zatrudnienie przez urzędnika samorządowego dziecka bądź współmałżonka w charakterze jego podwładnego	1	2	3	4
07)	Przydzielanie lokali komunalnych osobom niespełniającym kryteriów	1	2	3	4
08)	Przekazywanie informacji poufnych osobom, które mogą na tym skorzystać	1	2	3	4
09)	„Ustawianie” przetargów tak, aby wygrała firma znajomego	1	2	3	4
10)	„Ustawianie” przetargów tak, aby wygrała firma, która dała łapówkę	1	2	3	4
11)	Wydawanie, niezgodnie z prawem, zezwoleń, koncesji dzięki protekcji	1	2	3	4
12)	Wydawanie, niezgodne z prawem, zezwoleń, koncesji w zamian za łapówki	1	2	3	4

22. Jak często w Pana(i) gminie zdarza się, że wójt (burmistrz, prezydent) jednoosobowo umarza podatki jakimś firmom?

- 1) często
- 2) rzadko
- 3) nigdy
- 4) trudno powiedzieć, nie wiem

23. Czy w urzędach w Pana(i) gminie interesanci mają bezpośredni dostęp do urzędnika, który załatwia ich sprawę?

- 01) tak
- 02) nie → przejść do pyt. 25

24. Czy uważa Pan(i), że jest to rozwiązanie właściwe?

- 1) zdecydowanie tak
- 2) raczej tak
- 3) raczej nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno powiedzieć

25. Czy podejrzenia o różne przejawy korupcji w samorządach w Polsce są, Pana(i) zdaniem, uzasadnione:

- 1) w dużym stopniu
- 2) w niewielkim stopniu
- 3) wcale
- 4) trudno powiedzieć

**26. Czy prowadząc tę firmę miał Pan(i) osobiście doświadczenia korupcyjne w następujących sytuacjach:
(Proszę wstawić krzyżyk w odpowiedniej kratce)**

		Często	Rzadko	Nigdy	Nie mamy takich kontaktów w naszej działalności
01)	Przy interpretacji przepisów podatkowych przy staraniach o umorzenie podatków, rozłożenie ich na raty bądź uzyskanie ulg podatkowych – w urzędzie skarbowym				
02)	Przy uzyskiwaniu umorzeń lub ulg podatkowych od władz samorządowych				
03)	Przy zwolnieniach od podatku VAT				
04)	Przy uzyskiwaniu zamówień publicznych, przy przetargach				
05)	Przy uzyskiwaniu ulg i refundacji w zakładach pracy chronionej				
06)	Przy uzyskiwaniu kredytów preferencyjnych				
07)	W ZUS				
08)	Przy uzyskiwaniu zezwoleń na rozpoczęcie działalności (np. w SANEPID-ie, Straży Pożarnej, PIH, itp.)				
09)	W urzędach celnych				
10)	Przy inspekcjach urzędowych				
11)	Przy uzyskiwaniu zezwoleń na budowę, remont, rozbudowę firmy				
12)	Przy staraniach o kontyngenty, np. importowe, eksportowe				
13)	Przy staraniach o dopłaty do produkcji rolnej				
14)	Przy staraniach o kontrakty na skup interwencyjny				
15)	Przy zdobywaniu zamówień od innych firm prywatnych				
16)	Na policji				
17)	W prokuraturze				
18)	W sądach				
19)	W innych sytuacjach, instytucjach, jakich?				

27. Jeśli któraś z wyżej przedstawionych sytuacji korupcyjnych miała miejsce to czego żądano w zamian:

- 1) pieniędzy
- 2) zlecenia, udziału w kontrakcie
- 3) zatrudnienia kogoś z rodziny, znajomego w Państwa firmie
- 4) prezentu
- 5) innych gratyfikacji – jakich?

28. Czy kiedykolwiek zwracano się do Państwa firmy o wsparcie jakiegoś ugrupowania politycznego lub polityka w sposób niezgodny z przepisami?

- 1) nigdy
- 2) raz
- 3) kilka razy
- 4) wielokrotnie

29. Co P. zdaniem należy zrobić aby ograniczyć korupcję:

- 1) w urzędach skarbowych
- 2) przy uzyskiwaniu umorzeń lub ulg podatkowych od władz samorządowych
- 3) przy zwolnieniach od podatku VAT
- 4) przy uzyskiwaniu zamówień publicznych, przy przetargach
- 5) przy uzyskiwaniu zezwoleń nad prowadzenie działalności gospodarczej, inspekcjach urzędowych
- 6) w urzędach celnych

Metryczka:

1. Płeć: Kobieta Mężczyzna

2. Rok urodzenia:

3. Jakże ma Pan(i) wykształcenie:

4. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

- 1) bardzo złe
- 2) raczej złe
- 3) ani dobre ani złe
- 4) raczej dobre
- 5) bardzo dobre
- 6) trudno powiedzieć

5. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne P. gospodarstwa domowego:

- 1) pogorszą się zdecydowanie
- 2) raczej pogorszą się
- 3) pozostaną bez zmian
- 4) raczej poprawią się
- 5) zdecydowanie się poprawią
- 6) trudno powiedzieć

6. Czy miejscowość, w której znajduje się główna siedziba Pana(i) firmy jest:

- 1) wsią
- 2) miastem poniżej 20 tys. mieszkańców
- 3) miastem od 21 do 50 tys. mieszkańców
- 4) miastem od 51 do 100 tys. mieszkańców
- 5) miastem od 101 do 500 tys. mieszkańców
- 6) miastem powyżej 500 tys. Mieszkańców

7. Czy wcześniej był Pan(i) właścicielem innych firm?

- 1) tak
- 2) nie

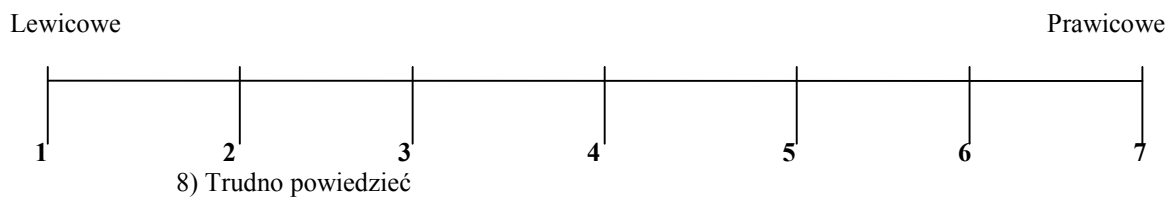
8. Ile firm wcześniej Pan(i) prowadził(a), był ich właścicielem:

9. Jakby określił Pan(i) swoje zainteresowanie polityką:

Uważam, że moje zainteresowanie polityką jest:

- 1) bardzo duże – uważnie, szczególnie śledzę prawie wszystko, co się dzieje w polityce;
- 2) duże – dość uważnie śledzę to, co się dzieje w polityce;
- 3) średnie – śledzę jedynie główne wydarzenia;
- 4) nisko, niewielkie – często umykają mojej uwadze nawet ważne wydarzenia;
- 5) żadne – praktycznie mnie to nie interesuje

10. Na tej linii zaznaczono punktami różne poglądy polityczne od lewicowych do prawicowych. Proszę zaznaczyć, który z tych punktów najlepiej odpowiada P. poglądom politycznym:

11. Jakby Pan(i) określił(a) swój stosunek do religii. Czy uważa Pan(i) siebie za osobę:

- 1) głęboko wierzącą
- 2) wierzącą
- 3) raczej niewierzącą
- 4) całkowicie niewierzącą
- 5) trudno powiedzieć

Jeśli ma Pan(i) jakieś uwagi na temat tej ankiety, to bardzo prosimy o ich przedstawienie:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....